

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

9.

BESKRIFNING
ÖFVER
LOMMA SOCKEN ÅR 1828
OCH
LOMMA KYRKA ÅR 1830
AF
J. FALCK

UTGIVEN AV
ALB. AHLERT och TAGE DE LA MOTTE

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

BIDRAG
TILL
BARA HÄRADS BESKRIVNING

UTGIVNA AV
BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING

J. FALCK, BESKRIFNING ÖFVER LOMMA SOCKEN
ÅR 1828 OCH LOMMA KYRKA ÅR 1830

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

9.

BESKRIFNING
ÖFVER
LOMMA SOCKEN ÅR 1828
OCH
LOMMA KYRKA ÅR 1830
AF
J. FALCK

UTGIVEN AV

ALB. AHLERT och TAGE DE LA MOTTE

MED ANMÄRKNINGAR AV

TAGE DE LA MOTTE

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

*Aktiebolaget
Skånska Centraltryckeriet
Lund 1932*

B E S K R I F N I N G
Ö F W E R
L O M M A S O C K E N

I : O

Läge och Jordmån.

a. Lomma Socken, i äldsta tider (enligt den såkallade Processus litis af 1245, Langeb. Script. Rerum Dan., T. V) Lummæ och i Kyrkans Handlingar till år 1700 Lummå kallad, äfwensom ännu af allmogen Lomme, är belägen något öfwer 1 mil från Malmö, der ortens produkter hufwudsakligen afsättas¹⁾. Större partier säd aflemnas någongång i Landscrona, på 3 mils afstånd. Med Lund, något öfwer $\frac{3}{4}$ mil afläget, står allmogen nästan endast i ecclesiastik eller Statsborgerlig förbindelse²⁾. Alla afstånden beräknas härwid från socken kyrkan.

b. Angränsande socknar äro: i Norr: Flädje, tillförne Annex församling till Loma, och Fjellie; i Öster: S:t Peders closter, Uppåckra och Flackarp; i Söder: Burlöf och Malmö Landtförsamling.

c. Socknen är belägen på en $\frac{1}{2}$ mil bred och circa en mil lång sträckning utmed hafwet wid Öresund. I Norr och Wester dels skäres, dels beröres den af Höje å, som inom församlingen har sitt utlopp omkring $\frac{1}{8}$ mil fr. Kyrkan. Årligen mer och mer uppgrundadt tillåter detta snart ej mer de lättare fiskare båtarne inlöpa³⁾. Af de fordna 200 alnars bredd finnes i mynningen ännu 10 å 12 famnar qwar, men längre uppåt landet finnas oftast endast någre alnars bredt watten i den rymliga flodbädden. Sällan har ock detta någorstädes mer en djuplek öfwerstigande ett par fot, när de närmast utloppet warande partier undantagas, der den likwäl äfwen flerestädes dels till fots, dels i wagn kan passeras. Genom ständig uppgrundning och wegetationens öfverhandtagande wälde skall utan tvifvel snart endast en ringa rännil återstå som wittne om den märkwardiga flod, som, fordom segelbar ända till Wärpinge, $\frac{3}{4}$ mil från ut-

loppet, och derifrån med någre få famnars mellanstånd till Höjebro, omkring 1/2 mil längre fram, så betydligt lättade Wikings färderne för Inwånarne af det gamla Lund, men också beredde wäg för dess förstörande i 9 Seklet under Eigill Skjallagrims Son, af hwilka eller dem liknande bedrifter månet tyst minne qwarstår i de isynnerhet på södra sidan om strömmen talrikt förekommande Ättehögar. Berg finnas icke. Landet sluttar beständigt utåt från Lund, som, sedt från sockne kyrkan, förekommer beläget på en betydande höjd.

d. Jordmånen är till någondel flygsand, dock endast på smärre fläckar och det hufwudsakligen på den Loma by tillhöriga, närmast hafvet belägna mark. Större delen af den öfriga jorden består af lermylla, här och der omwexlande med styflera. Afståndet från sjön bestämmer i allmänhet graden af dess godhet som sädesjord, och på någre ställen, der den forna sjöbottnen endast är betäckt af ett tunnt lager matjord, motstår den sällan blott någre dagars hetta eller regnwäder. Partiella missväxter äro af denna anledning icke sällsynta. På Hemmanen N:o 6 och 9 i Loma by inträffa de nästan årligen. Den bästa jorden finnes till Winstorps och Kastorps byar samt till Kungsgården Alnarp. Äfwen på dessa ställen skall den dock flerstädes wara ganska kall och ej kunna till full pålitlighet bearbetas.

2 : 0

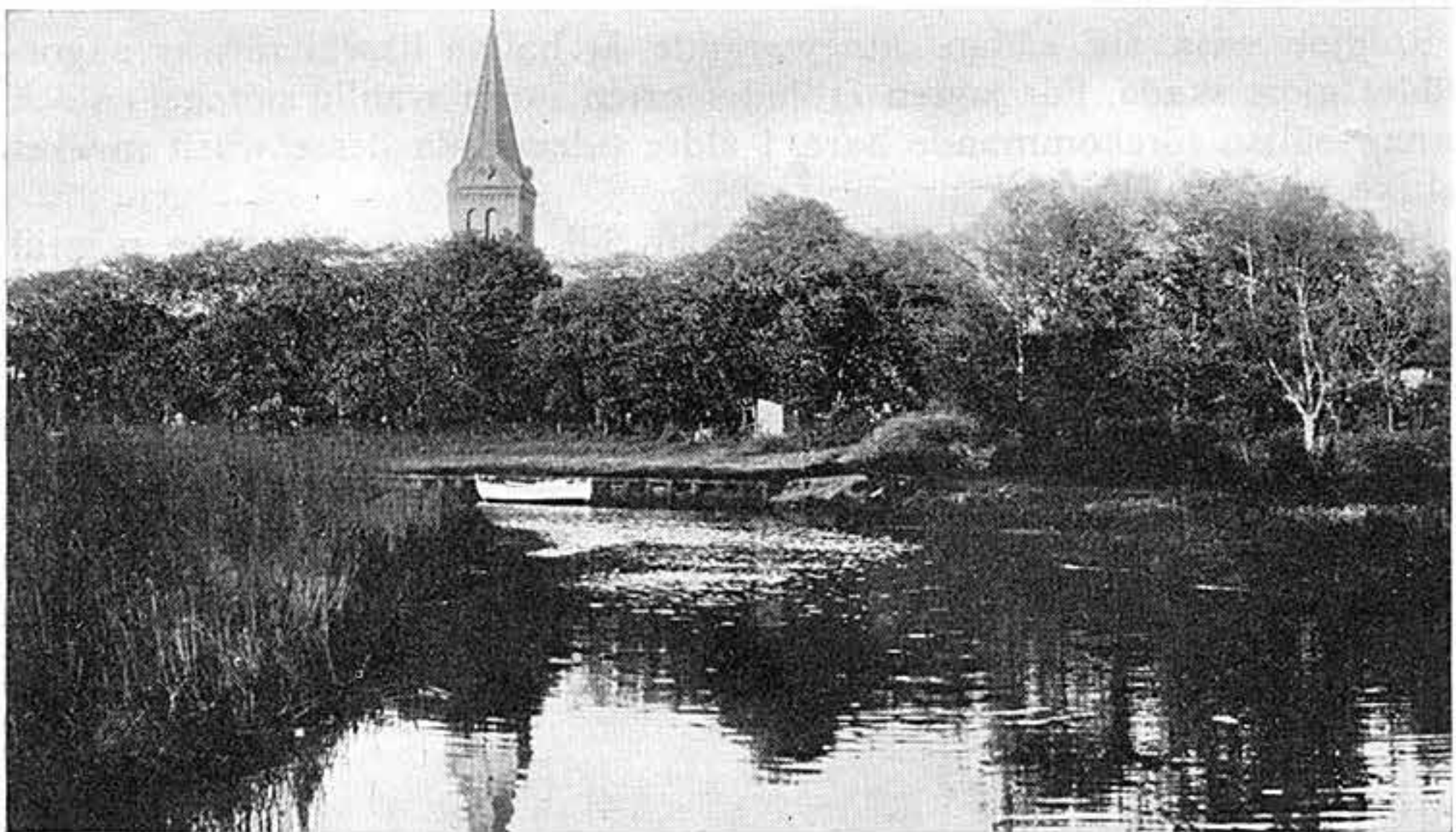
C l i m a t .

Socknens öppna läge emot hafwet synes i allmänhet utöfwa ett ganska wälgörande inflytande på helso tillståndet. Grunden till denna förmodan igenfinnes i den af Kyrkohandlingar bestyrkta omständighet, att mortaliteten inom församlingen är ovanligt ringa. På de sista 10 åren hafwa sålunda öfverhufwud endast 2 å 3 personer årligen aflidit emellan den spädare barndomen och en högt framskriden ålderdom. I mannaminne har ingen epidemi warit gängse. Äfwen nerw och frossfebrar uttaga sällan här någre offer. De wanligaste olägenheterne äro magkrämpor. Hufwudsakeligen endast förekommande hos manpersoner synas de wara en följd af wanan att lemna underlifvet obetäckt, utsatt för alla wäderlekens omskiften ¹⁾. Ögonsjukdomar äro på wissa ställen inom församlingen ej heller owanlige. Boskapssjuka är aldeles okänd.

Åckerbruket skulle öfverhufwud mäst lida af torka. Allmogen förmenar sig af erfarenhet känna, att alltid wida mindre regn faller hos dem än hos

Lomma nuvarande kyrka, invigd år 1873.
Foto G. Larcèn.

Parti från Höje å med kyrkan i bakgrunden.

grannarne. Orsaken dertill anses ligga i de beständige sjöwindarne. Afgjort lär åtminstone dessas inflytande böra anses på framförande af en mildare wäderlek, sålänge hafwet är öppet, och kanhända äfwen på fortskyndande af sånings och bergseltiden, hwilka wanligen inträffa några dagar tidigare än eljest i orten. I detta sednare afseende bör emedlertid den lättare jordmånen troligen äfwen ingå i beräkning. Wanligen sås Ärter, wickor, potäter (och) hafre i medlet af April och Kornet i sednare hälften af samma månad. Winter Rågens såningstid är nästan utan undantag sista dagarne af September. Föga hwete odlas. Höskörden eger rum mot medlet af Julii. Rågen bergas ofta de sista dagarne af samma månad, Korn, Hafre, Ärter och Wickor wid slutet; detta naturligtwis med de förändringar, särskilt gynnande eller swåra årsgångar medföra.

3 : 0

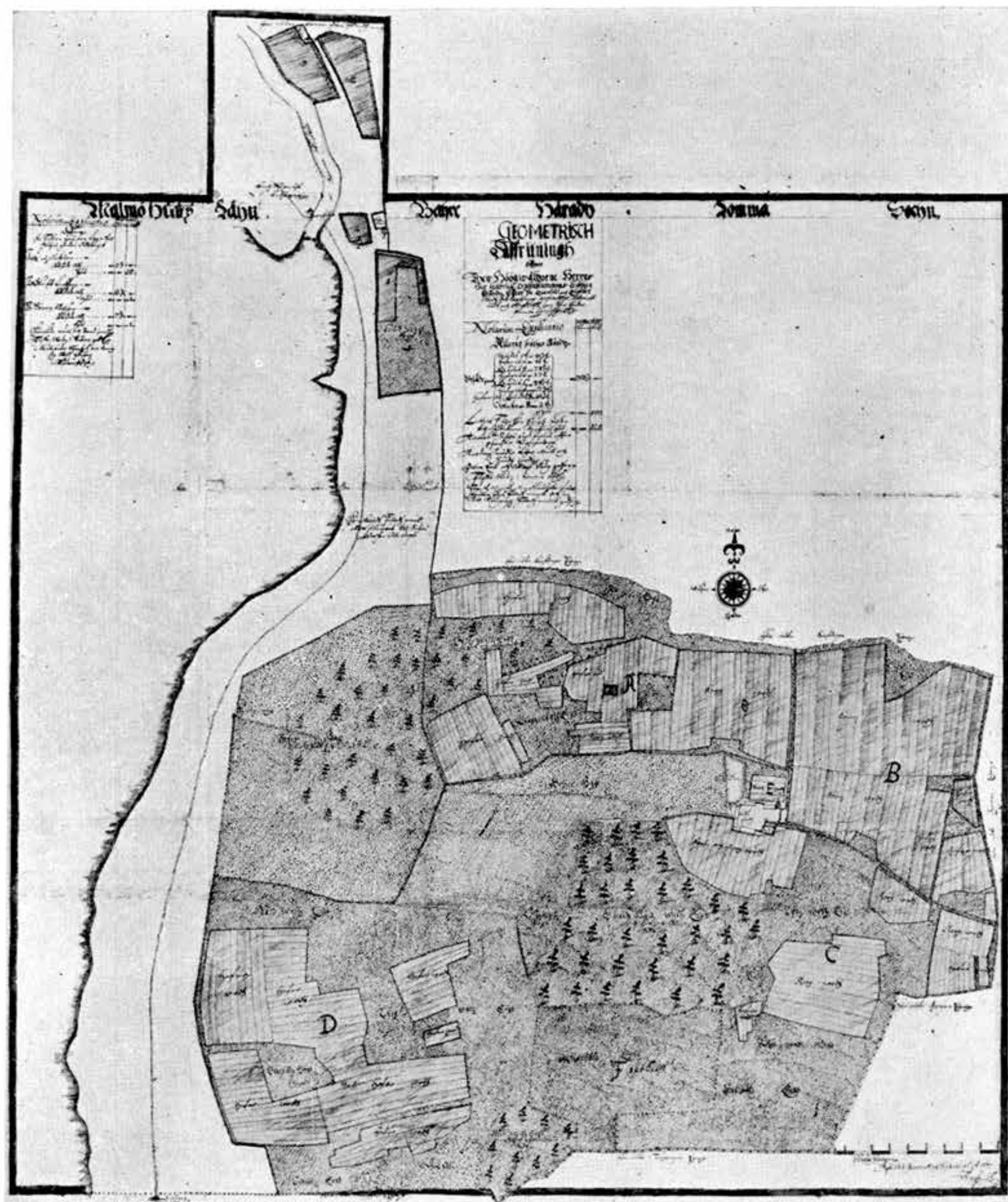
Natur Alster.

Den wilda wextligheten, genom enskiften och deraf följande odlingar mycket inskränkt, måste dessutom på en mark af sand och lera kunna göra endast mindre betydande framsteg. Ingen egenhet företer sig wid jemförelse emellan denna ort och de kringliggande i detta afseende. Wid Alnarps kongsgård finnes en Kronopark af ek, ask och alm, mäst likwäl af första slaget ⁵⁾.

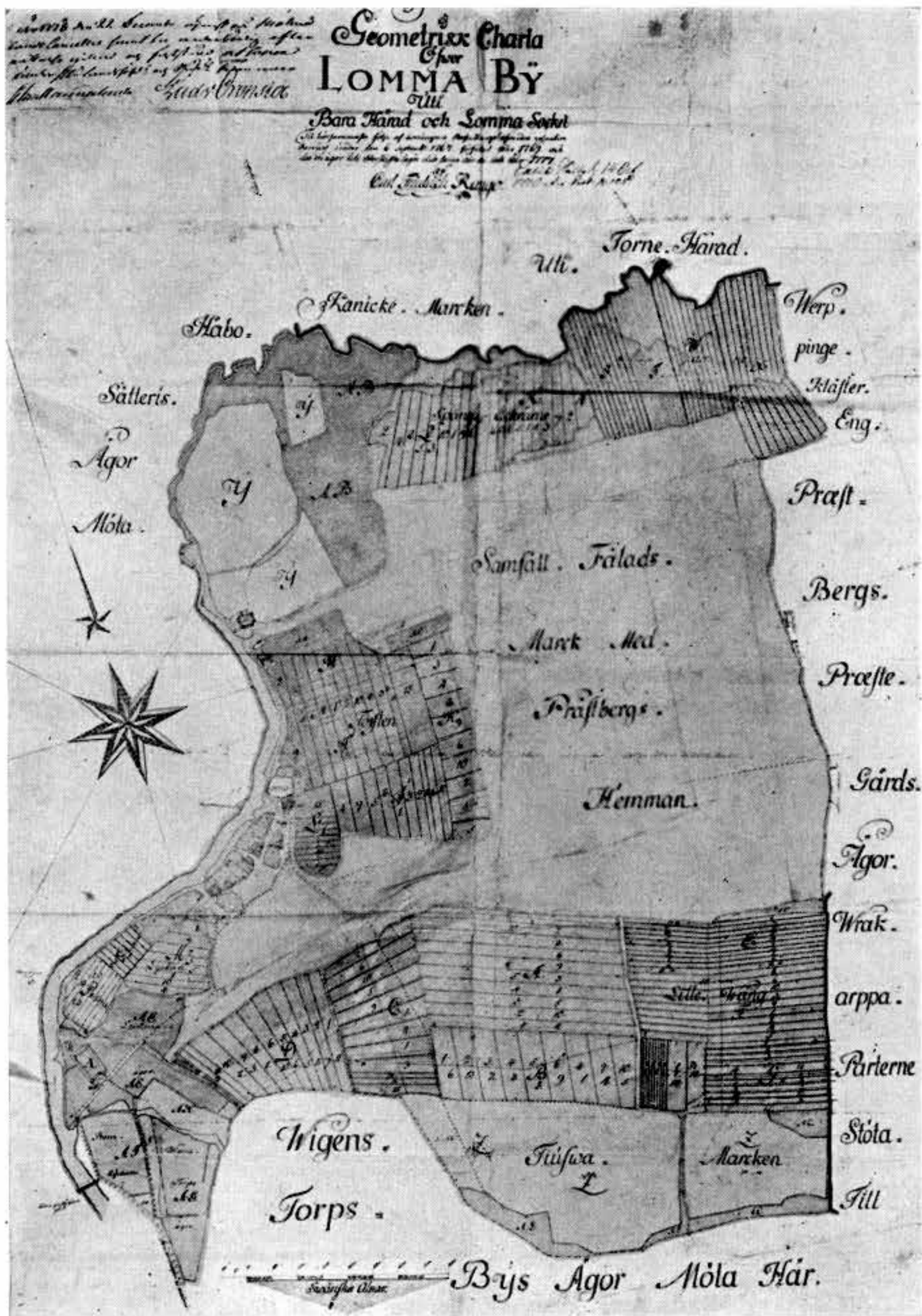
Rofdjur wisa sig sällan. Innewarande år hafwa likwäl räfwat någorstädes gjort skada. För jagten erbjuder orten utom wanlig sjöfogel en och annan sällan förekommande hare. I äldre tider skola desse warit mycket talrike.

Hafs fisket lemnar i goda år 200 hwalar Sill, den man wanligen och till största antalet fångar wid Mikælistiden, samt dessutom något flundror, horngäddor och torsk. Någongång har äfwen hwitling till betydande mängd erhållits. Den anses af utmärkt godhet. Åfisket förser med skall, gäddor, aborrar, braxen, ål, äfwen då och då med karp och Lax ⁶⁾.

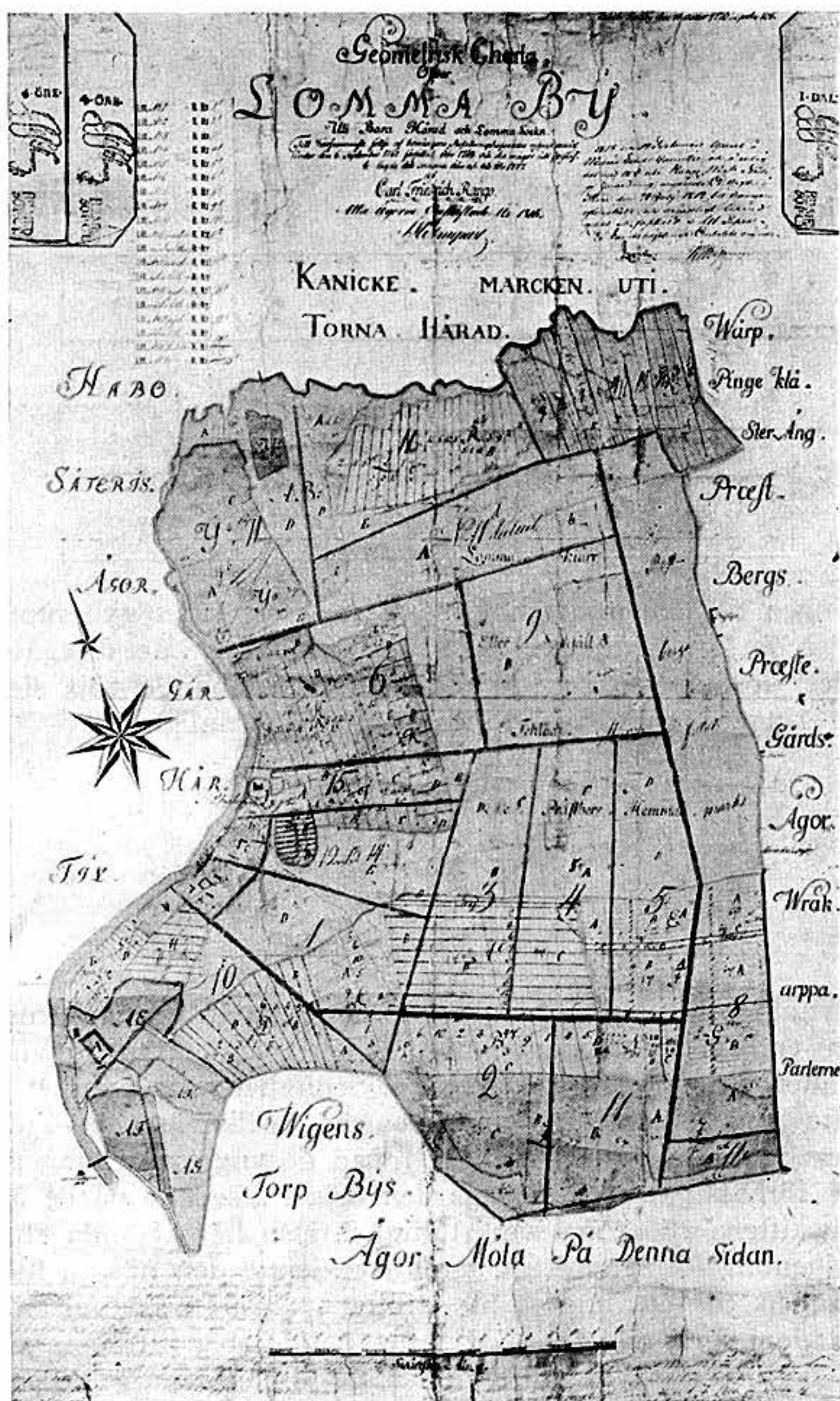
Inga stenbrott finnas.

Karta över Alnarps (Allerups) ägor år 1655.
 Å denna karta kallas ån Lomma å.

Karta över Lomma by vid storskiftet år 1769, fastställd ²²/₁₂ 1778.

Samma karta vid enskiftet år 1816, fastställd 10/9 1818.

4 : 0

Folk m ä n g d.

Förhållandet dermed har sedan 1810 varit enligt följande Tabell:

År	Mk.	Qk.	Summa
1810	347	338	685
1815	390	360	750
1820	416	389	805
1825	398	379	777

Anledningen till den minskning, som wisar sig för 1825 i motsats med hwad under de föregående åren egt rum, igenfinnes i det föregående årets ringa sädes produktion, som twang mången husbonde nöja sig med ett betydligen ringare antal tjenare än annars är wanligt. ⁷⁾

5 : 0

Folk et.

Detta lynne skiljer sig måhända från den för slättbygden gemensamma karaktären endast genom något mera liflighet samt deraf följande större beredwillighet för allmänna åtaganden. Sedligheten, isynnerhet hos ungdomen ofta nog förfallen genom de oarter, hwilka äro en följd av ugedagsarbetet ⁸⁾, har betydligen wunnit, hwad de yngre beträffar, genom ett förändradt förhållande till Kungsgården och, i afseende på de äldre, förmedelst enskiftens allmänna verkställighet. Den här af onda efterdömen, (som) derigenom förswunnit ur samlifwet, jemte den nästan fullkomliga inskränkningen till ett husligt lifs stillhet tyckas åtminstone böra gifwa rum för gladare förhoppningar ⁹⁾. Ett betydande steg till deras realisering är äfwen tagit genom upphörande af de dreng samqwäm, som under namn af *råsning* ¹⁰⁾ woro en qwarlefwa af äldre oordningar samt ej säl-

lan orsak till nya. Med föranledande af Läns Styrelsens kraftiga åtgärder skola de, som man försäkrar, numera aldeles hafwa blifwit aflagde ¹¹⁾).

Sysslosättningarna äro för mankötet utom åckerbruksskötseln och derigenom wundne produkters beredande för afsalu endast kreaturens ansamt förfärdigande af nödige åcker och wagn redskap. Qwinnokötet har här som öfwerallt den inre hushållningen sig uppdragen. Sällan lemnar denna tillfälle till förfärdigande af något stycke tyg att afyttra på de årlige marknaderne. Då en betydande del af tjenstefolkets lön utgår i klädespersedlar, medtager tillverkandet af hwad härtill erfordras, wanligen all den tid, som åt den såkallade *sittesgerningen* kan uppoffras. I höstarbetet deltaga fruntimren med mankötet.

Matordningen är följande: Klockan 5 om morgonen intages *dawer*, d. ä. dagward, kl. 12 middag, kl. 5 e. m. medafton och kl. 9 qwällsmat. Vid dessa måltider erhålles warm mat endast om middagen, som wanligen består af någon kötträtt och supmat. Dawer och medafton utgöras endast af bröd med smör eller ost, hwartill understundom fås en sup. Qwällsmaten består aldrig af annat än kall mjölk eller dricka eller en blandning af båda eller ock af gröt. Sill och såkallade feta matar, pannkakor och ägg variera understundom wälfägnaden wid de smärre måltiderne. Denna matordning gäller utan undantag för wintren; om sommaren är deremot, sålänge höst och wårarbetet warar, dels kosten bättre, dels twänne måltider utom de nämde bruklige, nemligen Frokost kl. 3 å 4 om morgonen, eller då utarbetet skall taga sin början, och Lille Middag kl. 10 f. m. Till den förre fås endast en sup jemte *något att bita på*. Den sednare liknar mera en rangerad måltid men är lättare än middagen.

Skall undfägnaden, såsom wid bröllop, barndop och dylike högtider, wara festlig, består den 1:o af Saltmatsfatet, hwarpå finnas uppstapplade flere stycken skinka, rökt kött, korf m. m. Derpå följer 2:o Soppan, deri ett höns alltid ligger, helt och hållit inbäddadt i risgryn, russin m. m. Denna måste ock nödwändigt wara ganska fet. Sedermera följa Lutfisk, Stek af flere slag, mäst höns och gris, så gröt och ändteligen kakor. Desse sednare artiklar tillföras huset af gästerne eller det såkallade Laget, hwilket alltid är detsamma och bestämmes dels genom arf, dels genom dem, som första gången warda budne till ett nygift pars högtidliga måltid. I wedergällning för hwad laget sålunda medför, lemnas åt hwarje hemresande hustru en *smakbit*, d. ä. ett stycke af alt, som warit på borden och kan transporteras. — Under måltiden går brännwins flaskan beständigt omkring. Den förwaltas wid det förnämsta af borden genom wärden sjelf; wid de öfrige företrädes dennes plats af dertill utsedde *Kokmästare* ¹²⁾. All dessas enträgenhet oaktad synes dock sällan någon öfwerlastad, och

ännu mindre beswäras man af högljudd glädtighet. Är det ett bröllopp, man firar, blåses gerna under måltiden något Instrument. Innan gästerne åtskiljas, upptagas då ock gerna de friwillige spelmanspenningarne. Borden stå, så länge högtiden warar, dukade, och den tid, man ej tillbringa wid dem, användes af ungdomen till dans och om juhlen till allahanda lekar. De äldre åter förnöta hwilostunderne i allmänhet som åskådare, någon gång wid ett parti *femkort*. De summor, som i sådant fall wågas, äro ytterst små och uppgå sällan till någre skillingar.

Från dylike glädjedagar, som aldrig äro flere än fyra å rad, återgår allmogen till ett arbete, som öfwerhufwud är styft. Det börjas wintertiden kl. 5, då det första göromålet är kreaturens ans, äfwensom detta slutar dagen. På bondens konstspråk heter det *syssla*. Den öfriga delen af dagen upptages owannämde tid mäst af tröskning, hwarmed fortsättes till skymningen. De mörka aftnarne tillbringas dels med förfärdigande af smärre husgeråds ting, dels wid en andelig bok och dels i ugnbänken. Qwinkönet dröjer wid sine spinrockar ofta till klockan 11 och deröfwer om natten. Sommartiden åter är man ej sällan i rörelse kl. 2 å 1/2 till 3 om morg. och fortfar dermed till kl. 9 på aftonen, derunder endast en half eller hel timmas hwila njutes wid middagen. Denna försvinner deremot om wintren.

Byggnadssättet är det urgamla af 4 längor, bildande en instängd fyrkant, med twänne portar och 1 lucka. Utom nödige uthus och boningslängan finnas å gården wanligtvis någre rum för dem, som trädt från hemmanet och nu i ro förtära sitt såkallade *undantag*. Boningslängan, uppförd såwål som de öfrige af ektimmer med lerwäggar under halmtak, innehåller jemte kök och visthus daglige stugan, wanligen 10 alnar i fyrkant twärs öfwer huset med fönster således å twenne sidor och inredd med till golfwet fastslaget bord jemte wäggfast säng och *ugnbänk*, ett sofställe wid kakelugnen, om dagen nyttjadt till soffa, och en sommarstuga utan bordet och ugnbänken, understundom belägen i en särskild utbyggnad. Widare finnes på bättre byggde gårdar äfwen ett *kammers*¹³⁾ för husbonden, då han med någon bekant eller af annan anledning will undwika den för alla gemensamme stugan. Det sednare är det enda eldrummet och husbondefolkets sofrum. Tjenarne ligga i kölden.

På gårdens Norra sida är trädgården, innehållande, utom hwad wanligen deri finnes, ett litet lusthus och någrestädes efter konstens Reglor werkstälde anläggningar.

Tjenstefolkets löner utgå i spannemål och kläder. En fullständig dreng får wanligtvis 9 å 12 tr¹⁴⁾ korn årligen och dessutom 1 tröja, 1 par byxor, 2 skortor, 1 par skor och 1 par strumpor. Halfkarlen, äfwen *kumpán* kallad, erhåller halfwa sädeslönen men samma klädespersedlar. Får tjenaren sått,

det han hellst önskar men numera sällan bewiljas, utgöres utsädet mästa- dels af 24 kpr Råg och 18 kappar Korn, hwartill jorden utses, då öfwerens- kommelse om tjenst träffas. Skörden beredes till afsalu jemte husbondens och införes till staden med dess kvantum. Pigornes lön består, utom rättighet att få för sin räkning utsått 2 kappar linfrö, endast af kläder. Dertill räknas kjortel, oppblöt ¹⁵⁾, förkläde, strumpor samt istället för lintyg 10 à 14 alnar wäf, äfwen understundom 2 marker ¹⁶⁾ ull som surrogat för strumpor. Tjensterne wexlas wid minsta utsigt att få desse wilkor för- bättrade på annan ort och innehafwas derföre sällan öfwer år. Städs- målspenningarne bestå af 24 Sk. Banco. Till tjenarne höra äfwen 2:ne slags gossar, som för sitt besvär endast hafwa maten. De äro Hörepåg och Syslepåg. Båda embeten äro i smärre hus förenade.

6:0

Hemman och Lägenheter ⁷⁾.

Namn	N:r	Mtl	Natur	Rymd	Ungefärliga Utsädet						Ungefärliga Afkastningen					
					Råg	Ko.	Ha.	Wi.	Po.	Hwe- te	Råg	Korn	Haf- re	Wic.	Potä.	Hwe- te
Loma	1	3/16	Skatte Arb. Hem. ¹⁸⁾	35 Tl	T:r 4	T:r 6	T:r 3/4	T:r 1	T:r 1	T:r 0	T:r 30	T:r 36	T:r 4	T:r 6	T:r 12	T:r 0
»	2	3/16	»	35 »	4	6	1/2	3/4	1/2	1/6	30	36	4	5	8	1 1/2
»	3	3/16	»	32 »	4	6	1	1/2	1	0	30	36	6	4	12	
»	4	3/16	»	36 »	4	6	3/4	1	1	0	30	36	4	6	12	
»	5	3/16	»	32 »	4	6	3/4	1	1	0	30	36	4	6	12	
»	6	3/16	»	48 »	3	8	3	1/2	2	0	25	40	12	3	9	
»	8	3/16	»	31 »	4	5	1/2	1/2	3/4	0	30	30	4	5	8	
»	9	3/16	»	46 »	4	7	4	1	3	0	30	38	16	4	15	
»	10	3/16	»	35 »	4	5	3/4	1	1	1/6	30	34	4	6	10	2
»	11	1/2	»	122 »	10	30	16	3	3	3/4	70	150	130	12	24	1
»	12	Gath.	Ugedagstorp ¹⁹⁾	12 »	2	4 3/4	2	0	1	0	15	28	12		12	
»	13															
»	14	1/16	Klockarebohl ²⁰⁾	1 1/2 »		1						10				
Prestberga	1	1	Prestgård	160 »	14	47	18	5	10	2	50	200	80	30	60	12
Winstorp	1	1/4	Skatte Arb. H.	51 »	8	24	4	1	12	3/8	70	140	24	9	108	2
»	»	1/8 o. 1/8	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	70	140	24	9	108	4

Namn	N:r	Mtl	Natur	Rymd	Ungefärliga Utsädet						Ungefärliga Afkastningen					
					Råg	Ko.	Ha.	Wi.	Po.	Hwe-te	Råg	Korn	Haf-vre	Wic.	Potä.	Hwe-te
Winstorp	2	1/4	Skatte Arb. H.	53 Tl	8	23	5	1/2	8	0	70	136	26	5	72	
»	»	1/8	»	34 »	5	12	2	3/4	8	0	44	72	10	8	72	
»	»	1/8	»	25 »	4	10	2	1/6	6	0	36	60	10	3	54	
»	3	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	»	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	4	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	»	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	5	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	»	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	6	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	»	1/4	»	51 »	8	24	4	1	12	3/4	72	144	24	9	100	7
»	7	3/16	»	35 »	4	12	2	—	6	0	36	70	12		50	
Kastorp	1	1/3	»	50 »	3	9	1	1/6	4	0	27	54	6	1 1/2	36	
»	2	1/3	»	50 »	3	9	1	1/6	4	0	27	54	6	1 1/2	36	
»	3	1/3	»	53 »	3	8	1 1/2	1/3	3	0	27	50	12	3	12	
»	4	1/3	»	54 »	4	10	1/2	1/4	3	1/4	36	60	3	2 1/2	18	2 1/2
»	5	1/3	»	54 »	3	9	1	1/6	4	0	28	40	6	1	24	
»	6	1/3	»	61 »	3	10	2	1/4	5	0	28	60	10	2 1/2	40	
»	7	3/16	»	16 »	1	3	1/2	0	2	0	10	18	4		14	
Ahlnarp	—	10 5/8	Kungs Ladug. ²¹⁾													
Habo	—	1 13/16	Berust. Säteri ²²⁾													
Mariendal	—	3/16	»													

7:0

Allmänne skyldigheter och Besvär.

a. Kronotionden utgöres tillhopa med Tertial Tionden, hwilka båda af Pastor uppbäras och uppgå tillsammans till 27 Tunnor 6 1/4 kappar Råg, 37 Tunnor 27 kappar Korn, 5 Tunnor 7 1/2 kappe Hafre ²³⁾.

b. Hela Kyrkotionden består af 11 T:r 3/4 kappar Råg, 16 Tunnor 31 1/2 kappe korn, 9 Tunnor 22 1/2 kappe Hafre, hwarifrån afgå afkortade 7 Tunnor 14 1/4 kappe Råg, 9 Tunnor 12 kappar Korn, 4 Tunnor 18 kappar

Hafre; således återstår behållen Tionde 3 Tunnor 22 1/4 kappe Råg, 7 Tunnor 19 1/2 kappe Korn, 5 Tunnor 4 1/2 kappe Hafre ²⁴⁾.

c. Tionde till Presten, se ofwanföre a. — Dertil kommer Landgillet af Prestgården: 4 Tunnor Råg, 27 Tunnor Korn, 10 Tunnor Hafre ²⁵⁾; Helgonskulden: 2 Tunnor 6 kappar Råg, 10 Tunnor 8 kappar Korn ²⁶⁾; Drengsäden: 5 Tunnor 6 kappar Korn ²⁷⁾ ö. Qwegtionden: 25 Lam, 26 Gäss ²⁸⁾.

d. Till Klockaren gifwes Helgonskuld ²⁹⁾ samt Påskmat ³⁰⁾.

e. De fattige underhållas af den, å hwars ägor de bo, med bidrag till de mest behöfwande af Fattigkassan medelst utdelning, som eger rum 3 gånger om året, förste dagen af Jul, Påsk ö. Pingsthelgen.

f. Jordräntor och Bewillningar af hela socknen äro:

Jordeboks Ränta: afkortad ö. anordnad	69	29	6
Kgl. Mjt ö. Kr. behållit	410	28	2
Suma	480	9	8 ³¹⁾

Bewillning efter 1 Art.	234	32				
2 Art.	120	13	6	354	45	6 ³²⁾

Till Kongl. Akademien i Lund äro anordnade 6 kappar Råg, 3 kappar Korn.

g. Socknen är indelt till rotering wid Kongl. Södra Skånska Infanteri Regementet och Bara Compagnie samt uppställer i detta afseende 5 soldater.

h. Wägar, dem socknen underhåller, äro för Loma-by 26 famnar Kronowäg, 72 famnar Prestwäg, 46 famnar Bywäg å hwarje halft hemman beräknad; för Wienstorps å hwarje 1/4 15 famnar Kronowäg, 36 famnar Prestwäg, 120 famnar allmän Bywäg; för Karstorp å hwarje 1/3 21 famnar Kronowäg, 52 famnar Prestwäg, odelad Bywäg 200 famnar.

i. Extra Utgifter: till skolelön samt 1 skeppa ³³⁾ Korn till Länsmannen och 1 d:o till Profossen utaf hwarje åbo.

8:0

Åcker bruk, Ängs och Betes mark.

a. Åckerens allmänna brukningssätt är följande: Hwart 6:te år ligger jorden wanligtvis i träde. Sedan den derefter blifwit gödslad, sås 1:0 Råg, 2:0 Korn, 3:0 Ärter, 4:0 Wickor, 5:0 Hafre.

b. Redskapen består af årder och plogar på kärre, trumlor begagnas till all slags säd utom Råg, Hästrifwor, Jernharfvar utom liar ö. öfrig skörden tillhörande instrumenter. Säden sättes till någon del i stack.

c. Dikning användes bestämdt å Rågåckrarne. Genom enskiftet har denna åtgärd börjat mycket allmännare widtagas, men ännu synes den wara altför litet begagnad.

d. Hägnader utgöres af Jordwallar, mästadeles försedde med plantering af bandpil. Denna afhugges hwart 3:dje år, och kommer då åtminstone Bakris till hushållets nödtorft. Någon har äfwen kunnat aflåta deraf till staden.

e. Kreatur finnas endast så många hwarochen nödwändigt måste gagna. Inga till afsalu äro öfverhufvud att påräkna. De födas mäst året igenom inne med undantag måhända af en eller annan wecka om hösten. Dock gör för Lome bys åboer en större ängmark möjligt att i någon mån härifrån afwika. Fåren få endast ärthalm till födoämne.

f. Torfmossar finnas endast på egorne till hemmanet N:o 5 1/4 Wienstorp men äro äfwen derstädes till större delen förstörde.

g. Ladugårdsskötsel endast till husbehof, såwidt Allmogen beträffar. På Alnarp har deremot en betydelig mjölkförsäljning äfwensom Ost- tryckeri egt rum.

9 : 0

Skogsbruk

finnes ej.

Planteringar användas endast på hägnader och wid de allmänna Landsvägarne, det sednare wid wite.

10 : 0

Näringar och öfrige Hushållsgrenar.

a. Slöjder, jemför m. 5.

b. Qvarnar: 2:ne skattlaggde ö. 2:ne husbehofsqwarnar, som samtliga drifwas af wind, finnas inom pastoratet. De 2:ne förste å Loma Tegelbruk

- o. Habo, de 2:ne sednare på Prestberga o. hemmanet N:o 6 Kastorp ³⁴).
 c. Handel eger endast rum med spannemål.
 d. Skutsen utgöres i egenskap af Reserv wid Lomma Gästgifwaregård ³⁵). Den utfordras af hwarje 1/4 hemman c:a 1 gång i weckan. --- Ställen, dit den afgår, äro Malmö, Lund, Saxtorp, Kjefflinge.
 e. Fiske idkas dels såsom födkrok af twenne personer o. deras familjer på Habo Ljung, dels till husbehof af flere hushåll i Loma by. Fisksorterne, se frammanföre.
 f. Bränwinsbränningen idkas endast till husbehof.

I I : o

Politi.

Ordningen handhafwes af Kyrko Rådet i förening med Byarnes åldermän, hwilka tillika äro 6-män ³⁶).

Skolehus finnas uppförde för Wienstorps och Kastorps samt Loma byar ³⁷). Å Habo o. i Strandhusen användas Ambulatoriske Skolmästare. Jordegumma, wederbörligen examinerad, är för Socknen antagen. För närwarande är det Enkan Katrina Torstensdotter på Habo. — Läkare tillkallas, der sjukdomstillfället är swårare.

KyrkoCassans Behållning war wid innewarande års Räkenkskapsmöte 246 Rd 9 sk. 7 r. samt FattigCassans 177 Rd 37.4, alt Banko.

Brandstods förening är ej ingången. De Brandskadade gå omkring till erhållande af den hjelp, de behöfwa.

Skallgångar hafwa från urminnes tider warit obruklige.

Socken Magasiner finnas ej.

I 2 : o

Historiskt Bidrag.

a. Fornlemningar utgöras uteslutande af de nog allmänt förekommande Ättehögar. Märkvärdigast bland desse äro 3:ne på Åboen Hans Larssons egor å (N:o 4) Karstorp och 1 på Anders Perssons d:o å (N:o 2) Wienstorp. Bland desse hafwa flere warit öppnade o. derur tagits krukor fyllde med

aska, hwilka dock ej numera finnas. Någre flintknifwar samt skärfwor af urnor woro ännu 1822 oförskingrade och blefwo till Herr Biskopen m. m. Doktor Faxe aflemnade ³⁸).

b. Kyrkans ålder och märkwärdigheter finnas särskilt upptecknade.

c. Minneswärde sockenboer äro ej kände, såframt ej till dem skulle räknas den illa beryktade Måns From på Alnarp, om hwilken traditionen finnes anförd i kyrkobeskrifningen ³⁹).

Lund den 10 Aug. 1828.

J. Falck.

B E S K R I F N I N G
Ö F W E R
L O M M A K Y R K A

UPPRÄTTAD TILL UNDERDÅNIG ÅTLYDNAD AF KGL. MJT:s NÅDIGA SKR. D.
17 APRIL 1828 ⁴⁰⁾ SAMT MED FÖRANLEDANDE AF M. V.
CONSIST. CIRKULÄR N:O 305, MOM. 6 ⁴¹⁾.

Lomma Kyrka, byggd af sten under spåntak utmed brädden av Höie å ⁴²⁾, har en längd utom murarne af 45 aln., höjd c:a 30, bredd 15. Den är försedd med 7 fönsterlufter, 2:ne på hvardera långsidan, 1 i fonden åt vester, 1 mindre i Choret och 1 i Sacristian.

Af utbyggen förekomma: *Wapenhus*, 6 alnar bredt, 8 alnar långt, under spåntak på södra sidan, och hvarigenom enda ingången är; *Sacristia* med muradt hwalf, omkring 8 alnar i 4-kant, likaledes spåntäckt; och 1 *half-Rotunda* åt Öster, något lägre än Kyrkans öfrige partier samt försedd med betäckning af bly.

Tornet, äfven blytäckt, håller till ryggåsen c:a 37 al. i höjd, är 11 1/2 al. bredt, och finnes dertill uppgång anbragt medelst en trappa utom muren åt Norr ⁴³⁾.

Kyrkogården, i sednare åren trädplanterad, innehåller c:a 8178 qv. alnar och är omgifven med mur, på de 3:ne sidorne rappad, skärfad och tegelhängd, men å den vestra, som gränsar till åen, gör dennas uppflöden, undertiden af lika höjd med murarne, i förening med markens beskaffenhet omöjligt att anlägga någon varaktig inhägnad. En port och 2:ne luckor leda till Kyrkogården.

Kyrkans 1:o Ålder

kan ej engång med sannolikhet bestämmas. I handlingarne rörande oenigheten emellan Kon. Christofer 1 och Lunds Ärke-Biskop Jacob Erlandsson

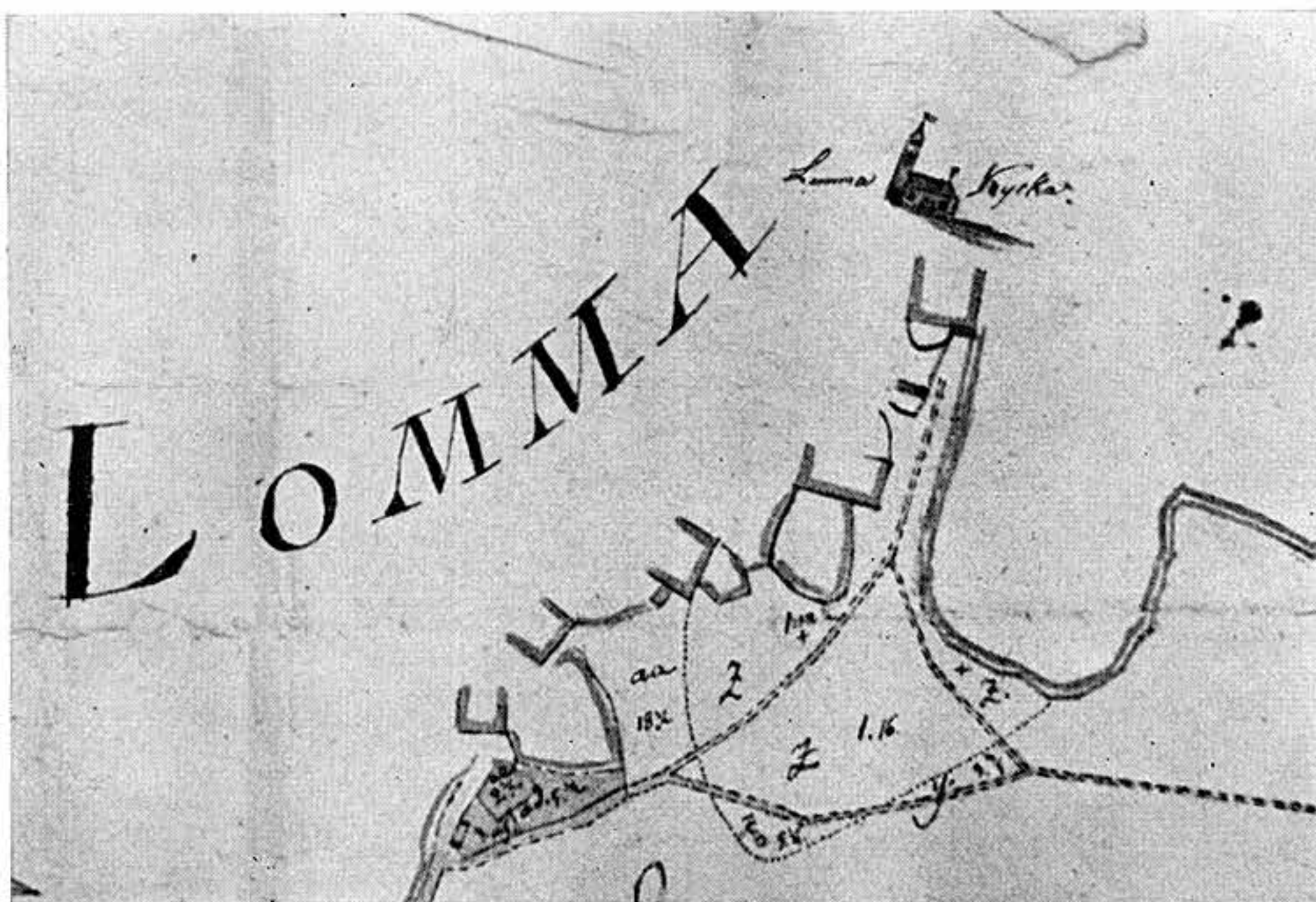
finnes bland andra tvisteämnen äfven det anfördt, att Biskopen uteslutit några Konungens »Coloni in Lumae» från Kyrkans förmåner derstädes ⁴⁴). Kan nu äfven här af med intet skäl slutas, att församlingen redan då (1245) hade sin egen Kyrka, eller, ifall detta vore afgjort, att den närvarande vore densamma, synes dock såväl ortens läge vid en fordom segelbar flod och ett i äldre tider mycket besökt fiskeläge som den omständigheten, att Loma varit Moderkyrka till det tidigt omtalade Flädie ⁴⁵), göra antagandet af en högre ålder ej aldeles osannolik. Till någon sednare ombyggnad finnes intet spår. Deremot har utantvifvel en ganska betydande reparation egt rum i Super Intendenten Tycho Asmundii ⁴⁶) tid, enligt hvad förevarande Inscriptioner bevittna. Tilläfventyrs kunde äfven då Tornet, hvars bas utgör Kyrkans nedersta ända, hafva blifvit tillbyggt eller åtminstone hafva vunnit sin närvarande inredning, och detta lemna förklaring på det namn, gamle män försäkrat denna del af Kyrkan i deras ungdom hafva burit af *Osmunna Kyrka*. En förut varande Klockstapel nedrefs 1734, från hvilken tid klockorne hängt i Tornet.

2:o Innanredet

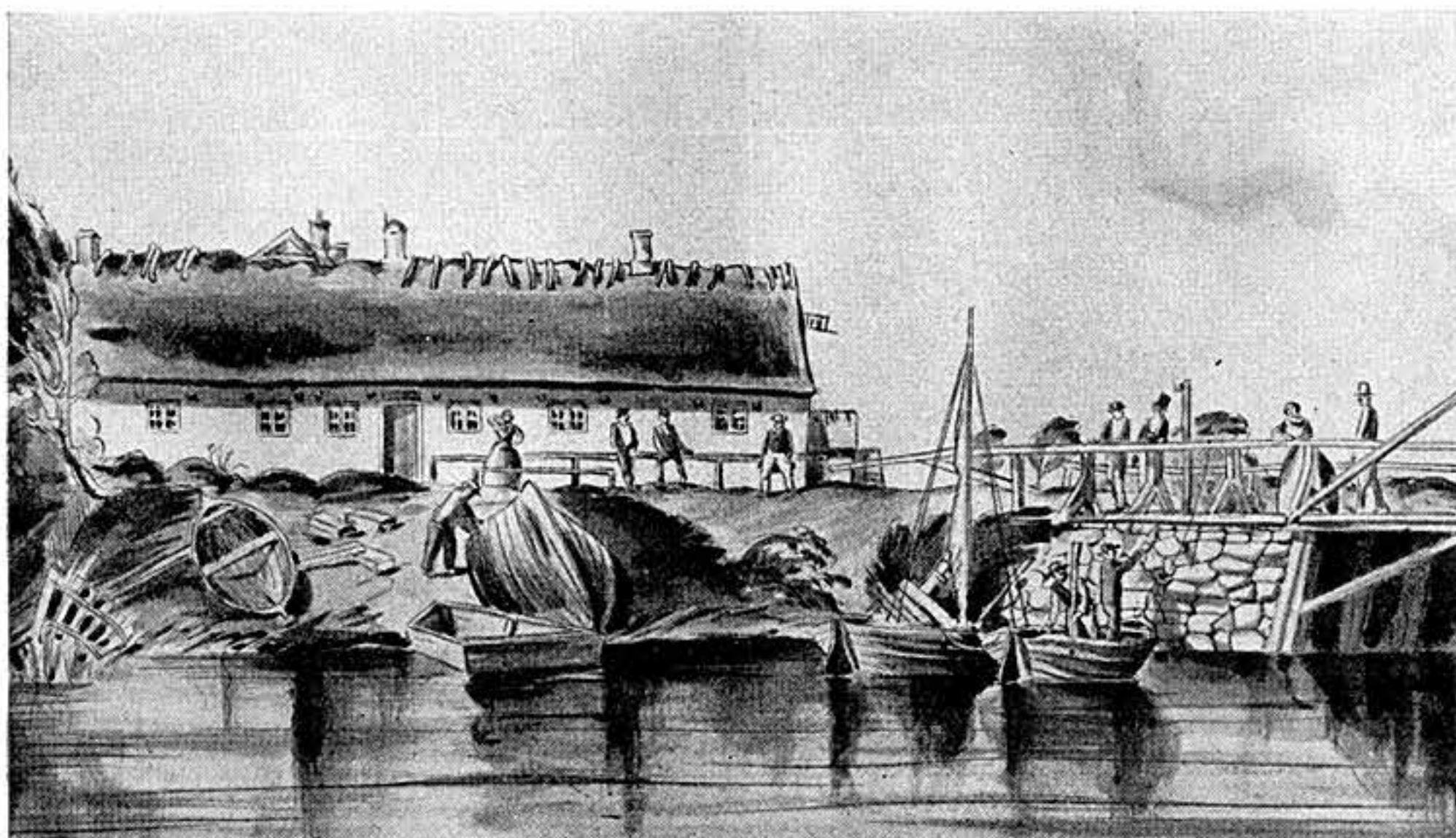
består, utom af Altare och Predikstol, det förra med Altartafla, hvars öfra del välfver sig något öfver Altarbordet, den sednare på mansraden med himmel och försedd med dörr, förenad med predikstolen genom räck, af 2:ne rader stolar samt en läcktare af yngre arbete, upptagande större delen af Vestra ändan eller Osm. Kk.

Af 3:o Bildhuggeri

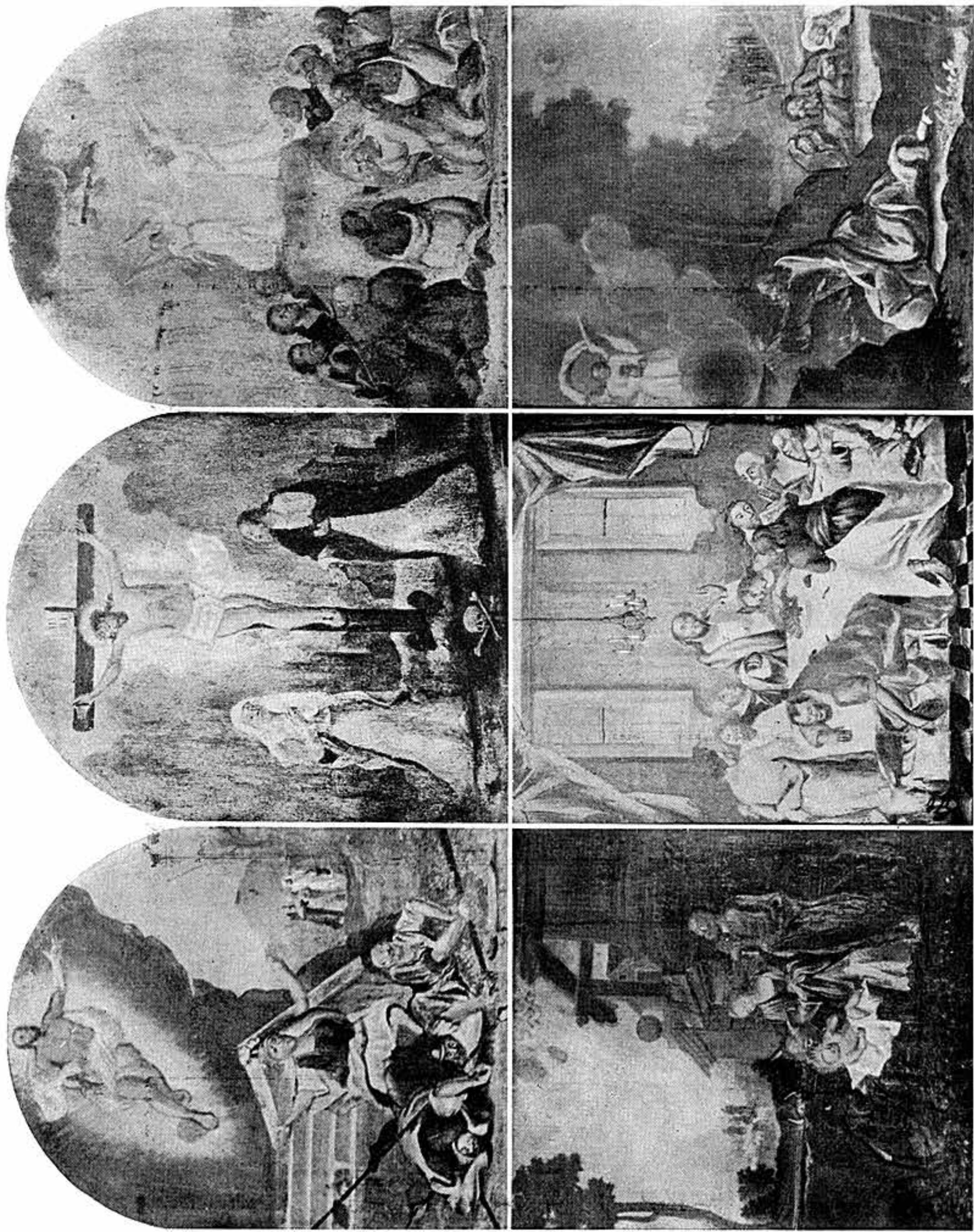
förekommer utom några utsirningar på Altaret och likstenen, nedanföre upptagen under N:o 1, endast de Fyra Evangelisterne ⁴⁷), tämmeligen groft arbetade i haut-relief på sidorne af predikstolen, samt på dess himmel i fristående former Kristus med segerfanan ⁴⁸), omgifven å ömse sidor af fantasie-föreställningar.

Enda bevarade bilder av Lomma år 1871 nedrivna kyrka finnas å gamla kartor.
Bilden här ovan är från 1814.

Gamla gästgivaregården och bron över Höje å. Fotografi efter en målning,
troligen från 1850-talet, i handl. G. U. Larssons ägo.

De ännu bevarade målningarna från det gamla renässansaltaret, uppsatt år 1566.

Foto G. Larcén.

Detalj från altaret av år 1566.

4:o Målningar.

I hänseende till dessa är Altartaflan ⁴⁹⁾ delad i 6 fält, föreställande händelser ur Kristi lefnad i följande ordning, då början sker nedifrån åt vens-
ter: 1:o Födelsen, 2:o Nattvarden, 3:o Lidandet, 4:o Korsfästelsen, 5:o Upp-
ståndelsen, 6:o Himmelfärden. Dessa teckningar, ej utan all förtjenst i
utförandet, finnas på hvar sin lösa tafla, införd i den genombrutna Altar
resningen, och bilda tvänne rader på tvären. Under dessa föreställer det
medlersta af de 3:ne fält, hvori listen är indelad, en wapensköld med in-
signium af Simson, som söndersliter Lejonet. Öfver uppgången till Pre-

dikstolen är på dörrträdet, en medaillon, anbragt ett bart svärd, hållit af en utsträckt arm, hvilken till någon del omgifves af måln. Allt öfrigt målare konstens bidrag kan genom ingen beskrifning bestämmas.

5:o Inskrifter.

A. På Altaret:

1. Uti det yttersta åt venster af de 3:ne fält, som utgöra listen, står:
SIC DEVS DILEXIT MVNDVM VT FILIVM SVVM VNIGENITVM
DARET VT OMNIS QVI CREDIT IN EVM NON PEREAT SED
HABEAT VITAM AETERNAM. J. 3. ⁵⁰⁾
2. Öfver Wapnet med Simsonsbilden står:
TVCHICVS ASMVNDIVS
SVPERINTENDS LVNDNs.
3. Uti det derpå följande sista åt höger:
HVIC OMNES PROPHETAE TESTIMONIVM PERHIBENT
QVOD REMISSIONEM PECCATORVM ACCIPIANT PER
NOMEN EIVS OMNES QVI CREDVNT IN EVM. ⁵¹⁾

B. Å Predikstolen:

1. å dess himmel:
QVI EX DEO EST VERBA DEI AVDIT. 1588. ⁵²⁾
2. å väggarne:
 - 1) till wenster:
RENOVERAD ÅR 1768.
 - 2) midtpå:
HÖRER I HIMLAR OCH TU JORD FATTAT MED ÖRONEN
TY HERREN TALAR.
 - 3) åt höger:
HERRE HVAD WILLT DU JAG SKALL GÖRA.
Dessa inskrifter finnas samtelige å den öfra listen. Derunder stå

bilderne af de 4 Evangelisterne med namnen tecknade å en motsvarande nedre list.

3. Öfwer dörren, som förer till predikstolstrappan:

1) öfwerst kring svärdet står:

SERMO DEI ACVTIOR GLADIO. ⁵³⁾

2) dernäst:

ANNO 1624. MATH. JANI MEDELFARTH.
THEOL. DO. SVPERINT. LVND. ⁵⁴⁾

3) nederst:

Hvad skall jag predika, predika allt kött är hö, folket är höet, höet tårkar bort. Es. 40, v. 6, 7, 8.

C. Å stolarne medelst utskärning:

1. å Mansraden:

SEXTO VE ASMŪDIVS SVPERINTĒDŚ SCANIĒSIS ANNO
EPISCOPAT. SVI SEXTO ANNO AVTE DOMINICAE NCARNATIONIS
MILLESIMO SVPTIB. ECCLESIAE TUTORIBUS SVISQVE
SEXAGES.

2. å Quinnoraden:

SUPERĪTEDE PETREIO PETROQVE JOHĀIS HOC OPUS CŌPLEVIT
GLORIA ET HONOR SANCTI VERBI ET SACRAM LAVDETUR
DEVS QVI EST BENEDICTVS IN SECULA IN HONOREM JSV
XO RIS.

Genom omflyttningar har den ursprungliga ordningen, hvori denna Inscriptionen förekommit, blifwit störd. Den tyckes böra läsas: Tucho Asmundius Superintendens Scaniensis, anno episcopatus sui sexto, anno autem dominicae incarnationis Millesimo (Sexagesimo) Sexto Sumtibus ecclesiae suisque, superintendente Petrejo, Petroque Johannis, tutoribus, hoc opus complevit, in honorem sancti verbi et sacramentorum. Laudetur Deus, qui est benedictus in secula. Gloria et Honor Jesu Christo Redemptori Salutis. ⁵⁵⁾

D. Å Ljuskronan:

DENNA KRONA ÄR FÖRFÄRDIGAD I CHRISTIANSTAD AF ABRAHAM PALMBERG ÅR 1773. ⁵⁶⁾

Här nedan beskrivna gravsten.

Foto G. Larcén.

E. Å ett funtfat:

KÖPT TILL LOMA KYRKA 1697 FÖR 2 DALER. ⁵⁷⁾

F. På likstenar å gången:

N:o 1. Jeg er opstandelsen og livet, hvo som troer på mig skall icke se døden men leve evindelig.

Derunder:

NASCI PATI MORI SIC ITUR IN URNAM.

Nederst:

Herunder hwiler S. H. Niels Hansson Krag som døde Anno 1659
d. 8 Julii hwis sjael Gud glaeder i sitt Rige.

Å Listen:

Lector vive vale mortem meditare memorque
perpetuae vitae vivere disce Deo.

16 BMBR 70.⁵⁸⁾

(N:o 2 0. 3 sakna numera Inscription). Å

N:o 4 nederst i gången står:

S.

M.

F.

M.

P.

D.

År 1693,

hwilket enligt en gammal sägen bör läsas:

Salig Måns From, Marna Persdotter. Å. 1693.

Huru litet det åt mannen tillegnade epithet godkännes af dess
till våra dagar komna ryckte, upplyser berättelsen: att den
Onde i egen person officierat vid begrafningen, den han åtföljt
från trakten af Lōma Gästgifvaregård till inemot Kyrkan, sedan
han förgäfwes wid sitt första uppträde på nämde ställe sökt
bemäktiga sig kistan. Den så ofromt bedömde From skall (hafva)
warit disponent af Alnarp och gjort sig förhatlig medelst hård-
het mot underhafvande.⁵⁹⁾

G. På Klockorne:

a. Den större.

Öfwerst:

GLORIA IN EXELCIS DEO.

Åhr 1763

Wardt jag hit till Lomma Kyrka
Omgjuten under Konung
Adolf Fredrics tid, då här
War Stiftets Biskop, Doctor och
P. C. Johan Engeström.
När Klockans ljud ditt öra rör

Kom, kom och hör Guds rena Lära,
Som själen aldrabäst kan nära
Och dig på himlawägen för.

Församler mig mine heliga, som förbundet mer ackta än offer.
Ps. 50, v. 5.

Guten af Andreas Wetterholst, Kongl. Privil. Stuck ö. Klocke Gutare.
Anno 1763. N:o 304.

b. Den mindre.

Då man mig i luften swingar,
Lyft Min Christen andaktsvingar
Upp till Gud med bön och psalm.
Gack såleds till Herrans tempel,
Att din tro och Kärleks stämpel
Wittnar, tu ej liknar Malm.

1749. N:o 107.

SUB
AUGUSTISSIMO REGE
FREDERICO 1:o
ATQUE
SERENISSIMIS PRINCIPIBUS
ADOLPHO FREDERICO
ET
LOVISA ULRICA
NEC NON
PRINCIPIBUS JUVENTUTIS
GUSTAVO ET CAROLO
PASTORE
DOCT. HENR. BENZELIO
DESIGNAT. ARCHIEPISCOPO
ET
EPISCOPO DESIGNATO
DOCT. JOH. ENGSTRÖM
REFUSA
ANNO CHRISTI MDCCXLIX ⁶⁰⁾

6:o Gamla Bilder

finnas ⁶¹⁾).

7:o Skrudar.

- 1 ny Altarduk af rödt kläde med guldgaloner kring kanterne äfvensom midt på, der de bilda 1 Kors med årtalet 1830.
- 1 Mässkläde (såkallad prestkappa), försåld under anförda benämning till Kyrkan af Past. Schmitt.
- 1 Mäss skjorta, nästa obrukbar.
- 2 st. Gamla Altardukar.
- 1 rödt Sidenkläde med perlstickning.
- 1 gammal söndrig silkesduk, båda persedlarne användas till täckning af Kalk o. Oblatask.
- 1 Mässhake af rödt sammet, söndergnagad af ohyra, men som kan återförsättas i tjenstbart skick.
- 2 gamle Altartäcken, nu begagnade till underlag för den nya Altarduken. ⁶²⁾

8:o Klenoder.

- 2:ne Klockor af Malm. Inscript., se ofv.
- 1 Ljuskrona, d:o.
- 2:ne Ljusstakar, wäg. 30 $\mathfrak{A}$, d:o.
- 1 Funtfat, söndrigt, af Tenn. Inscript. L. D. ⁶³⁾

9:o Kär l.

- 1 Silfwer Kalk med patén, tillhopa wäg. 44 lod. Arbetet är prydligt o. finnes kring öfra kanten antecknad:
Refectus sumptibus Templi Episc. et Past. H. B. MDCCXLV.
På kransen kring om stången stå å särskilta knappar bokstäfverne:
JHSVS (Jesus).
På foten är anbraggt ett förgylt krusifix.
- 1 Socknebuds Kalk af Tenn med glasflaska.
- 1 Comunion Winflaska af Tenn, wäg. 7 $\mathfrak{A}$, med påskrift:
Tillhör Lōma Kyrka.

1 d:o d:o, wäg, 6 æ.

1 Oblat Ask af bleck, illa arbetad och med rost öfwerdragen.

1 Funtfat af Porcellaine. ⁶⁴⁾

10:o Redskap.

46 st. Messings Ziffror, förgylde.

1 beslagen Fattigstock.

1 Kalkbänk.

1 bord.

1 stol.

1 bänk.

1 Skrin till Kalken, som dock ej de sednare åren deri kunnat förwaras af fruktan för tjuwar.

Bänken har mästadeles warit gagnad i skolan; bordet, stolen ö. skrinet utgöra jemte 1 bokhylla ameublementet i Sacristian.

1 swart sammethof med hvita oäkta galoner.

1 d:o med gula d:o, skänkt af Kyrkovärden Sven Larsson i Wienstorp.

1 pall.

1 skoffa.

2 Allmosotaflor.

2 Likbårar.

2 Ziffertaflor, den ena obrukbar. ⁶⁵⁾

11:o Böcker.

In folio.

Gezelii Bibelwerk, 2 T., W. B.

Tabell werket, M.

1 Kyrkoräkenskapsbok, Pgb, från 1691 till 1812.

1 Kyrko Annotationsbok öfwer födde, wigde ö. döde i pb, från 1778 till 1830.

1 Kyrko Annotationsbok d:o för dubblettanteckningen, börjad 1798.

1 Lysningskartebok till 1801.

3 fullskrifne Husförhörböcker.

1 ny d:o.

- I bok med löse sockenstämmoprotocoller (sedermera inbundne).
- I Sockenstämmo Prot. bok från 1822, d. 6 Febr.
- I Kyrkoräkenskapsbok från 1813.
- I Ut och Inflyttningsbok från 1822.
- I Dopbok, F. B., från 1831.
- I Begravningsbok, d:o, d:o.
- I Wigselbok, d:o, d:o.
- I Inventariibok, upprättad 1828.
- I Comunionslängdsbok, d:o 1825.
- I Special för Kyrko o. Fattigkassar, M.
- I d:o för årlige Collecter.
- I Kyrko Råds Protocollsbok.
- I Protocollsbok för Sundhets Nämndens beslut.

In Quarto.

Båda de gamle Annotationsböckerne i ett band.

Boken öfwer födde, wigde o. döde finnes börjad 1688 och går till 1778.

I Fattigräkenskapsbok är i same band, redowisande för åren 1720—1795
Nya Bibel Versionen, W. B.

I Gamal handbok, förvarad i Sacristian.

Religions stadgarne, F. B.

Wilskmans Eccl. Werk, 2 B., W. B.

Norells sammandrag af förändringar och sup̄lement dertill.

I Band Bönedags Placater.

Tomer Konungens o. Collegiernes Kungörelser, W. B. Samlingen går
från till

2 häften för 1801.

Landtmäteristadga af 1784.

I Tom Juridiske kungörelser.

I Kyrko Inspectors Instruction.

I FattigCasse Bok från 1796.

I Register bok öfwer ankomne kungörelser.

Symboliska böckerne på Svenska. Westerås 17

I Band disputationer, ventilerade vid Acad. i Dorpat.

I Psalmbook, F. B.

I Ny Kyrkohandbok, F. B.

Lagsamlingen av 1813, W. B.

Cleri Committalis Circulärer 1815, 23 och 30.

I Supplement till Choralboken.

9 häften Prest Attester från 1822 till 1830.

In Octavo.

Faxes Läkarebok, W. B.
Darelii Sockenapothek, W. B.
Rosenschöld om kokoppympningen.
Nya Profpsalmboken.
2 häften Prest Attester för 1801.
1 Ny Kyrko Psalmbok, F. B. ⁶⁶⁾

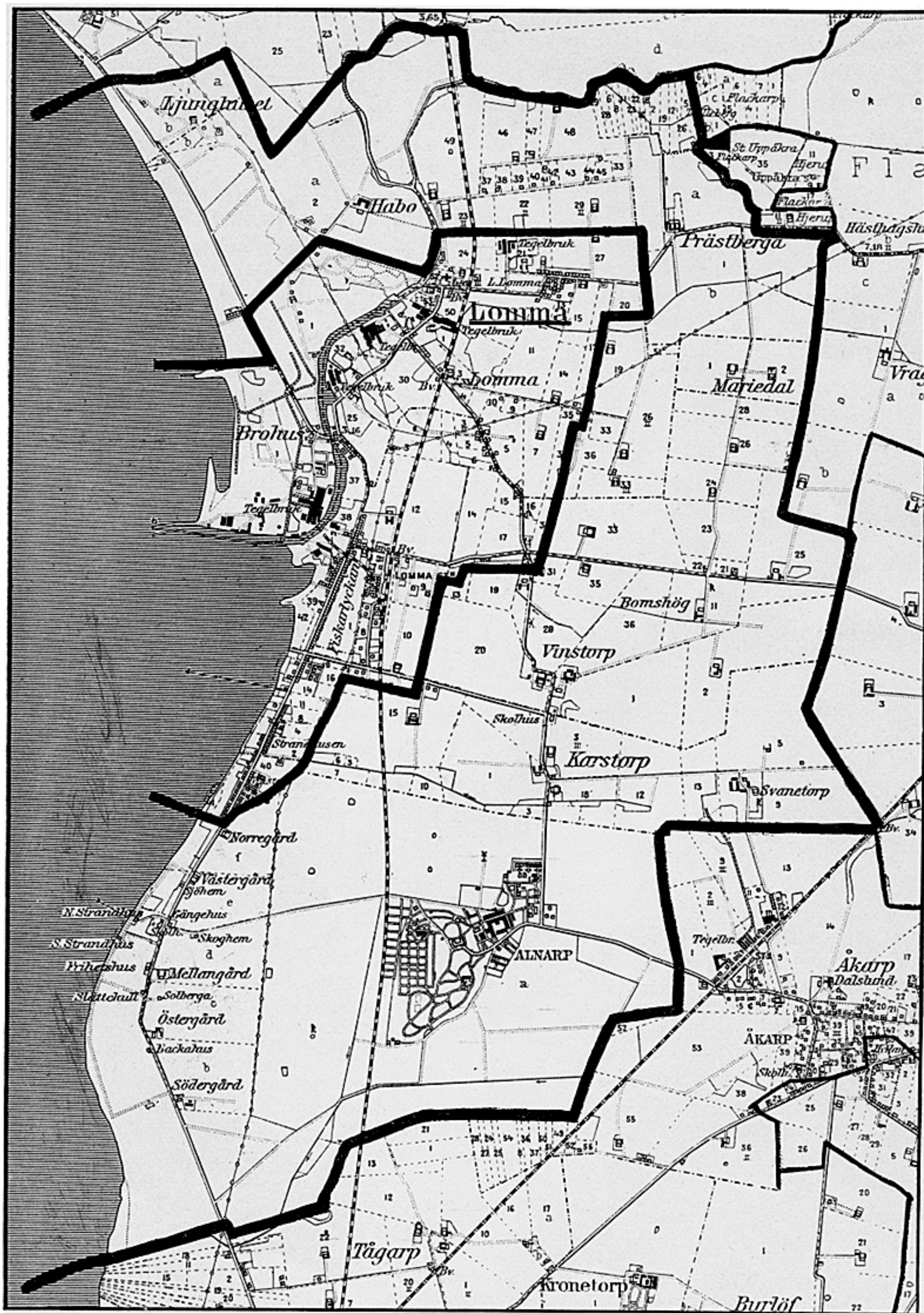
Sålunda wara befunnit intyga

O. Sjöberg.
Cons. Omb.

Sven Larsson.

Pehr Pehrsson.
Kyrkovärdar.

J. Falck.
L. N. ⁶⁷⁾

Karta över Lomma socken, upprättad år 1912. Lomma municipalsamhälle inom den inre markerade linjen.

ANMÄRKNINGAR OCH FÖRKLARINGAR

av Tage de la Motte

De båda beskrivningarna över Lomma socken och kyrka äro hämtade från en i kyrkoarkivet i Lomma bevarad volym med titeln »Lomma Kyrkas Inventarii-Bok, innehållande Beskrifning öfver kyrkan m. m. jemte åtskilliga kyrkans viktigare handlingar. Upprättad År 1828». Sockenbeskrivningen är daterad den 10 aug. 1828, kyrkoberivningen synes ha tillkommit 1830. Författare till dem båda är dåvarande vice pastorn i Lomma, sedermera kontraktsprosten i Gladsax oc Tomarp Joseph Rudolph Falck.

Från urminnes tider (Cawallin i Lunds stifts herdaminne) och ända till 1919 var Lomma församling anslagen som prebende åt biskopsstolen i Lund. Series pastorum i Lomma upptager alltså de lundensiska ärkebiskoparna, superintendenterna och, med undantag av biskop Edv. Rodhe, biskoparna samt slutligen de två kyrkoherdar, församlingen haft efter sagda år. Under prebendetiden handhades den prästerliga tjänsten av komministrar. Raden av dessa är mycket lång, enär de flesta stannat endast en kort tid inom församlingen. Ett åttiotal äro kända och förtecknade i inventarieboken. Den förste av dem är Johannes Johannis (Hans Hansen), som enligt en ordinationslängd blev prästvigd 1561 för tjänstgöring i Lomma. Mest namnkunnig är måhända Carl Sonnberg Rönbeck (prebendekomminister 1791–95), upphovsmannen till Collectio Rönbeckiana i Lunds universitetsbibliotek.

Joseph Rudolph Falck tjänstgjorde i Lomma den 6 febr. 1822–10 okt. 1831, en relativt lång tid. Ingen hade tidigare, såvitt känt är, tjänstgjort så länge i församlingen. Då prästeståndet vid 1862–63 års riksdag debatterade frågan om statsbidrag till ombyggnad av Lomma kyrka, motiverade Falck också sin kännedom om förhållandena i församlingen under hänvisning till att han under en följd av år tjänstgjort där.

Falck var prästson från Barkåkra, där han föddes 1797. Han blev student i Lund vid 12 års ålder och prästvigdes 1819. På samma gång som han var biskopens prebendekomminister, tjänstgjorde han vid prästseminariet, vid domkapitlet och som docent. Falck tillträdde kyrkoherdetjänsten i Gladsax och Tomarp 1837 och blev kontraktsprost 1849. Han dog 1877. Han hade tagit magistergraden i Lund 1826 och fick teologie doktorshatt i Uppsala 1860. Som stiftsombud deltog Falck i riksdagarna 1859–60, 1862–63 och 1865–66, ståndstidens tre sista. Vid det första kyrkomötet, som hölls 1868, var han ombud för prästerskapet i Lunds stift. Han var, enligt vad som framgått, ingen genomsnittspräst och beskrives som en självständig och mycket myndig man med ytterligt konservativa åsikter.

I inventarieboken har Falck lämnat även andra spår efter sig än de nu till trycket befordrade beskrivningarna. Han har sålunda bl. a. utarbetat ett »Historiskt Bidrag rörande de Vice-Pastorer, som tjenstgjort vid Lomma, såvidt kyrkans handlingar derom upplysa».

En av Falcks efterträdare, Johannes Menander, vice pastor i Lomma 1844–52 och död som kontraktsprost i Burlöv 1884, har också lämnat en rad av bidrag till kännedomen om det äldre Lomma. Han har icke blott kompletterat Falcks anteckningar utan har även

anskaffat avskrifter av en mängd handlingar, i vad dessa röra Lomma, sålunda bl. a. av 1569 års Landebog och av jordeböckerna från skilda tider. Dessa avskrifter ha fogats till inventarieboken. Av en anteckning i denna synes det framgå, att den beskrivning av Lomma, som ingår i »Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Sverige, Stockholm 1863» (band 4, s. 511 ff.), är af Menanders hand.

Falcks båda beskrivningar innehålla givetvis mycket dött gods. Det har emellertid synts utgivarna ej lämpligt att göra några uteslutningar. Att det är av värde att beskrivningarna bliva utgivna torde ej kunna förnekas. Kapitlet om folket i sockenbeskrivningen är av stort intresse. Och av ej mindre intresse är beskrivningen av kyrkan. Denna finnes ju ej numera utan nedrevs och ersattes av en ny under åren 1871-73.

Falcks text har bokstavstroget följts, om man bortser från att några smärre skrivfel blivit rättade. Interpunktionen har emellertid normaliserats. Även i anmärkningarna åberopade författare eller källor ha som regel citerats bokstavstroget.

¹) Lomma nämnes första gången i Knut den heliges gåvobrev av den 21 maj 1085, den äldsta nordiska handskrift, vars ordalydelse finnes bevarad. Genom detta gåvobrev donerade konung Knut till kanikerna vid den domkyrka i Lund, som skulle uppföras, ett antal egendomar i Skåne samt på Själland och Amager. Han donerade vidare av den årliga tomtskatten i Lomma 3 mark, i Hälsingborg 3 mark och i Lund 21 mark. (»De annuali pecunia que datur pro areis in lumaby tres marce») Originalet till gåvobrevet finnes ej i behåll, men den avskrift, som föreligger i Lunds domkyrkas nekrologium, måste ha tillkommit senast 1123. (Necrologium Lundense, ed. Weibull, s. 3 ff.)

Ungefär ett sekel längre fram i tiden nämnes Lomma nästa gång. Det är hos Saxo Grammaticus, som någon gång mellan 1185 och 1222 skrev sin danska krönika. Absalon hade 1178 blivit ärkebiskop i Lund, men han var själländare och väckte ovilja hos de skånska bönderna. Dessa ville ej erlægga biskopstionde och satte sig emot att celibatet infördes. Följden blev ett uppror, som dock kuvades. 1182 hade allmogen fått Harald Skreng, en dansk prins på landsflykt i Sverige, till hövding och tågade under honom mot Lund. Stormännen samlade sig till motvärn och slog läger vid Lomma å (»propter Lummam amnem castra constituunt»). Men bönderna flydde, innan striden begynt. (Gesta Danorum, ed. Holder, s. 658.)

Sedan möter en namnet Lomma i den av Falck nämnda Processus litis inter Christophorum I et Jacobum Erlandi (Scriptores Rerum Danicarum, T. V, s. 582 ff.). Tal är här om konungens bönder i Lomma (»coloni de Lummae», »coloni de Lummu»).

Man kan fortfarande få höra formen Lomme.

Docent Natan Lindqvist, Lund, meddelar vid förfrågan angående namnets ursprung, att professor Jöran Sahlgren redan 1918 (i *Namn och bygd*, 6:183) framställt den meningen, att Lomma är ett äldre namn på Höje-ån. Han sammanställer namnet med förra leden i sockennamnet Lomelanda (Bohuslän), vilket av professor Hj. Lindroth (i *Bohusläns härads- och sockennamn*, s. 72) föres till det norska adjektivet *lum*, *ljum*, mild, vilket utgår från en stam, som även kan betyda »dåsig, slapp, lugn». Åns (och senare kyrkobyns) gamla

namn är *Luma*, genitiv *Lumu*, senare *Lumma*, *Lumme*, vilket i lommadialekten utvecklats till *Lomme* med en *å*-liknande stavvokal. Dialektens uttal har senare undanträngts av ett genom skrivningen *Lomma* framkallat uttal med slutet *o*. Av de nämnda alternativen till förklaring torde det senare vara det sannolikaste. Ån har nämligen ett utpräglat långsamt lopp. *Lomma* skulle således ursprungligen ha betytt »den tröga, långsamma ån» (jämför sådana besläktade ord som *lomma* (av), gå med tunga, långsamma steg, och *lam*). Det kunde ju synas egendomligt, att samma namngivningsgrund gjort sig gällande för de två närmast varandra liggande åarna på Skånes västkust, *Lommaån* och *Segeån*. Detta senare namn betyder nämligen också »den långsamma ån» och har som förra led ett adj. *sek* (på äldre skånedialekt *seg*) med betydelsen »trög, långsam». Men detta behöver icke hindra antagandet av nämnda betydelse hos namnet *Lomma*, då detta senare säkerligen är ett mycket äldre namn, vars ursprungliga betydelse kan ha varit bortglömd vid den tid, då namnet *Segeå* bildades.

²⁾ Vägen mellan *Lomma* och *Lund* var vid ifrågavarande tid nästan ofarbar. »Wintren igenom måste 4 hästar gagnas för toma vagnen». (Falck i inventarieboken). »Exempel fanns, då presten var nödsakad att följa landsvägen utom *Kalinskrogen*.» (Menander ibm).

³⁾ I åns utlopp anlades 1870 *Lomma hamn*.

⁴⁾ *Byxorna* släppte långt nere, och *jackan* var kort. *Magen* kom sålunda att täckas blott av *skjortan*.

⁵⁾ *Parken* vid *Alnarp* var berömd isynnerhet för sina ståtliga almträd. (Jonas Frostensson Swanander i *Dissertatio gradualis de Territorio Bara*, Lund 1796–97, VI: 21, § VI: *Unica silva ulmea in tota Svecia ad prædium Fiscale, Alnarps Kungsgård, crescit*). Under W. af *Klinterbergs* landshövdingetid skövlades emellertid *parken*.

⁶⁾ Från en något senare tid finnes en redogörelse för djurlivet i *Lomma* i Carl P. Åström: *Några iakttagelser rörande de Vertebrerade djur, som förekomma i trakten af Lomma*, ak. avh., Lund 1859. Se även N. P. Osberg: *Några jagtminnen från Lomma kusten jemte strödda iakttagelser rörande dess stationära Fauna*. (Handschr. i Lunds univ. bibl.)

⁷⁾ 1805 hade folkmängden varit 654. 1000-talet nåddes 1850. Sedan tegelbruken anlagts, och sedan cementfabriken kommit till på 70-talet, steg folkmängden oavbrutet till år 1900, då invånarantalet var 3,611. Sedan följde nedgång, främst på grund av att cementfabriken lades ned, t. o. m. 1915, då befolkningssiffran var 3,182. Kristidsindustrien medförde åter ökning av folkmängden, och denna växte på nytt t. o. m. 1924. Detta år nåddes den hitintills största folkmängdssiffran eller 3,699. Sedan har folkmängden ånyo minskats och var vid 1931 års slut 3,486.

⁸⁾ *Ugedagsarbetet*, *veckodagsarbetet*, *dagsverksarbetet* (vid *Alnarp*).

⁹⁾ Menander vittnar sedermera i inventarieboken, att sedan bönderna, som voro skattearbetsbönder under *Alnarps kungsgård*, befriat sig från hoveriet, »har förmögenhet, sedlighet, communalanda och åstundan att erhålla en förbättrad underwisning för det upp växande släktet så tilltagit, att de kunna tjena till mönster för sina förmögnare grannar».

¹⁰⁾ *Råsning*, gå på rås, »en på vissa orter antagen sed hos drängarna att högtidsmorgnarne besöka varandra för att supa» (Rietz).

I Något om julfirandet i *Bara härad* (*Skånska Folkminnen. Årsbok 1927*) har Ingemar Ingers en anteckning om detta bruk från en av grannsocknarna till *Lomma*. Det heter (s. 79): I mitten av 1800-talet var det brukligt i *Åkarp* (*Burlövs socken*), att drängarna skulle gå på rås tredjedag jul. En, som själv deltagit däri, berättar: »Trejeda jul jick vi po rås, alla Ågarpe dränja. Vi hadde mosikant fårreve å jick ifrå itt ställe ti itt anned, så länje där va nåd, å de vara hela dan. Å vi fittj mad å brännevin po bored å måde bra. Å vi spilla kårt på nåd ställe, år når vi ble tjea å de, så jick vi ti itt anned ställe.»

¹¹⁾ Enligt en i början av 1840-talet född gumma hade bruket att »gå på rås» aldrig förekommit i Lomma under hennes tid. Det var för länge sedan »ågåd».

¹²⁾ *Kokmästare*, dial. form: kogemästare (Rietz).

¹³⁾ *Kammers*, liten kammare bredvid stugan.

¹⁴⁾ 1 tunna fast mål = 36 kappar = 1,65 hl.

¹⁵⁾ *Opplöt*, översta delen eller livstycket på lentyget.

¹⁶⁾ 1 mark = 1 skålpund = 425,08 gram.

¹⁷⁾ I förteckningen över hemmanen finnas vissa oriktigheter, som böra anmärkas. Påpekas må emellertid först, att en del av socknen under äldre tid i jordeboken upptagits under Lomma i Bara h:d, en del under Fjellie i Torna h:d. Hela Lomma socken kom först genom Kungl. brev den 11 febr. 1887 att tillhöra Bara h:d.

Vad beträffar den del av socknen, som i jordeboken fördes under Lomma, d. v. s. Lomma, Winstorps och Kastorps byar samt Alnarp och Prästberga, är följande att märka:

Lomma nr 14 utgjorde ej klockarebol utan var ett oskattlagt torp av gatehus' natur. Förväxling har skett med kyrkofästan (Lomma nr 15), som arrenderades av klockaren. Kyrkofästan var utan hemmantal men roterade för 1/16 mtl. Det av Falck för Lomma nr 14 angivna hemmantalet skall sålunda utgå.

För Kastorp nr 7 angives 3/16 mtl, bör vara 1/16 mtl.

Alnarps hemmantal var ej 10 5/8 utan i enlighet med kammarkollegiets brev den 20 dec. 1769 10 7/10.

Enligt Falcks förteckning över hemmanen skulle hemmantalet för sagda del av socknen bli 19 1/4; enligt 1825 års jordebok utgjorde det emellertid 19 11/80, vilken siffra också erhålles, om korrigeringar göras i enlighet med det ovan sagda.

Hemmantalet för den del av socknen, som i jordeboken fördes under Fjellie, var enligt Falck 2. Han har emellertid utelämnat Ljunghus, vars hemmantal var 3/16. Under Habo har Falck upptagit, vad som enligt 1825 års jordebok fördelade sig på Lilla Habo med 3/4 mtl, Stora Habo med 1 mtl och Brohus med 1/6 mtl. Brohus och Mariedal hade 1799 avsöndrats från Lilla Habo.

Hemmantalet för Torna-delen var 2 3/16 och för hela socknen 21 13/40.

I förteckningen saknas Lomma nr 7. Detta nr har tidigt försvunnit. Det synes enligt 1691 års tiondejordebok ha blivit förenat med Lomma nr 11.

I 1825 års jordebok upptages under Lomma utom den i mantal satta jorden ett tegelbruk, en kvarn, en äng och 52 gatehus. Enligt anteckning i inventarieboken av Menander skulle de sistnämnda vara följande:

skattlagda: Kastorp nr 9 på hemmanet Kastorps nr 3 ägor, Lomma nr 12 (Degnehuset), Lomma nr 13 (Kroghuset) och Pramhuset, de tre sistnämnda hörande under Alnarp;

oskattlagda: Lomma nr 15 (Kyrkofästan) och Winstorp nr 9 (allmänning å 7 tunnl. och 2 kappl., åsatt nr år 1824) samt följande, vilka alla hörde under Alnarp, Backahuset, Bläsborg, Damstorp, Frihetshus, Fiskarehuset, Genget, Kastorp nr 8, Kjerstorp, Klemetstorp, Lomma nr 14, Månstorp, Nyhus, Ottarp, Rinnebeck, Råbeck, Ramstorp, Skyttahus, Sandhus, Solberga, Slättehus, Stamsberg, Slätteberga, Stomsdahl och Winstorp nr 8, summa 30, vartill sedan skulle komma 22 »onummerade» gatehus.

¹⁸⁾ *Skattearbetshemman*, hemman med dagsverks- eller hoveriskyldighet (till Alnarp). I början av 1830-talet befriade sig bönderna från hoveriet genom att åtaga sig en årlig avgäld.

¹⁹⁾ *Gatehus*, en i mantal ej satt jordlägenhet. — *Ugedagstorp*, veckodagstorp, torp med dagsverksskyldighet (till Alnarp).

²⁰⁾ *Klockarebol*, klockareboställe.

²¹⁾ Alnarps kungsgård hade tidigare varit löneboställe åt de skånska generalguvernörerna, var enligt Kungl. brev den 30 mars 1778 anslagen åt landshövdingen och utarrenderades av denne. Genom Kungl. brev den 2 okt. 1857 blev Alnarp lantbruksinstitut.

²²⁾ *Berustat säteri*, säteri med rusttjänstskyldighet. Habo hade säterifrihet enligt Kungl. res. den 28 sept. 1762.

²³⁾ *Tertialtionen*, sockenprästens andel av tionden.

²⁴⁾ *Kyrkotionden* tillföll sockenkyrkan. De egentliga avkortningarna utgjorde 4 t:r 26 $\frac{1}{4}$ kpr råg, 7 t:r 33 kpr korn och 4 t:r 18 kpr havre samt gällde i huvudsak Alnarps kungsgård och Prästberga. Dessutom anordnades av kyrkotionden 1 t:a råg till häradsprosten (»Prostetunnan»), 6 kpr råg och 3 kpr korn till universitetet i Lund (»Academi Spannemålen»), 1 t:a råg till lasarettet i Lund (»Lazareths Tunnan»), 18 kpr råg och 18 kpr korn till socknens barnmorska, 12 kpr korn till barnmorskeläraren i Lund, varjämte 18 kpr korn utgingo som »bibeltryckerisäd».

²⁵⁾ *Landgille*, arrendeavgift.

²⁶⁾ *Helgonskuld* el. *helgonskyld*, en skatt, som var avsedd bl. a. för sångens uppehållande vid gudstjänsterna och för barnundervisning.

²⁷⁾ *Drengsäd*, tionde av den säd, som dräng erhöi i lön.

²⁸⁾ *Qwegtionde*, kvicktionde, skatt av tiondedelen av boskapen.

²⁹⁾ Helgonskulden till klockaren utgick på 1850-talet med 8 t:r korn.

³⁰⁾ *Påskmat*, offer till präst och klockare av församlingsborna; lämnades frivilligt och bestod av ägg och bröd.

³¹⁾ *Jordeboksränta*, skatt, som utgick av jorden. — Myntsorterna äro riksdaler, skilling och runstycken. 1 rdr = 48 sk.; 1 sk. = 12 rst.

³²⁾ Ifrågavarande bevillning utgick i enlighet med 1823 års bevillningsstadga, antagen för åren 1824–28. Bevillning efter bevillningsstadgans 1 art. avsåg personlig skyddsavgift, bevillning efter 2 art. var avgift av lön, egendom och rörelse m. m.

³³⁾ *Skäppa* = 6 kappar.

³⁴⁾ På intet av de nämnda ställena finnes numera kvarn. Tegelbrukskvarnen revs emellertid så sent som 1926.

³⁵⁾ Gästgiveri kunde vid behov påkalla skjutshjälp, *reservskjuts*, av hemmanen. — Lomma gästgivaregård nedbrann den 14 aug. 1904 och återuppfördes ej. Skjutsstation fanns t. o. m. 1923 års utgång.

³⁶⁾ *Sexmän*, ett slags polismyndighet för kyrkotukt och ordning i socknen.

³⁷⁾ De nämnda skolorna uppfördes av byamännen 1822 och 1823.

³⁸⁾ Gravhögarna å Kastorp nr 4 (Svanetorp) äro till antalet fyra, ej tre. Gravhögen å Winstorp nr 2 är den s. k. Bomhögen. Falck har förbisett högarna å Kastorp nr 1 och 4 (nuv. inneh.: lantbr. Per Siwersson) och i Nyvång vid Alnarp. Utom dessa sju till våra dagar bevarade gravhögar funnos i äldre tid flera, som blivit utplånade. Se Bengt Engström: Fornlämningar och fynd från förhistorisk tid i Bara härad, Lund 1927. — Vilhelm Faxe var biskop 1811–54.

³⁹⁾ Om From se anmärkning nedan.

⁴⁰⁾ Vad Falck kallar Kgl. Maj:ts nådiga Skr. d. 17 April 1828 är Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning angående forntida Minnesmärkens fredande och bewarande.

I 3 § av denna förordning heter det: »Till bewarande af Minnesmärken i Kyrkor och å Kyrkogårdar förordnas, att wid en af hwarje Stifts Consistorium anbefalld allmän Inwentering i Stiftets Kyrkor, noggrann och omständlig förteckning och beskrifning skall upprättas å hwarje Kyrkas byggnadstid, innanrede, Bildhuggeri-arbeten, Målningar, Inskrifter, gamla Bilder, Skrudar, Klenoder, Kärl, Redskap och Klockor, skrifne eller tryckte Böcker

och Handlingar; så ock å Grafwar, Grafchor, Grafwårdar, Epitafier, Banér, Sorgfanor, Wapen, Rustningar, Run- och Likstenar, med hwad mera, som, i egenskap af Kyrkans tillhörighet, der eller å Kyrkogårdar bör finnas eller händelsewis förwaras. Denna Inwentering skall, i närwaro af Kyrkoherde eller den hans tjenst förrättar, Församlingens Kyrkowårdar samt ett af Consistorium förordnad ombud af en person inom Socknen, å wiss af Consistorium utsatt tid, förrättas; och bör den öfwer hela Riket sist inom 1830 års slut wara verkställd, hwaröfwer Consistorierne äga hålla alwarsam hand. Af Inwenterings-instrumentet, hwilket nämnde personer skola underteckna, upprättas trenne exemplar; ett förwaras wid Kyrkan, ett bland Consistorii Handlingar, och ett insändes till Wår Witterhets-, Historie- och Antiquitets- Academie, att der förblifwa.»

⁴¹⁾ Det konsistoriecirulär, som åberopas, bär nr 289, ej nr 305.

⁴²⁾ Om de skånska kyrkornas placering vid åarna se Arthur Stille: Kyrkor och flodlinjer, Hist. Tidskr. för Skåneland, band 7, s. 29 ff.

⁴³⁾ Vid inventarieboken finnes fogad en beskrivning av Fjellie, Flädie och Lomma kyrkor, vilken Menander erhållit av prof. C. G. Brunius. I denna beskrivning heter det: »Fjellie kyrka består af ett tvåquadratisk skepp och enquadratisk kor och halfrundt utsprång samt — — —. Lomma kyrka har jemväl skepp, kor och utsprång enligt ofvanberörda anordning och är således i rundbågstil. Ett torn höjer sig i vester, hwilket röjer spetsbågstil. Skeppets och korets takhvalf äro i öfvergångstil. Hörn- och sidopilastrar äro enkla. Skeppets skiljobåge har en ovanlig bredd, och dess korsbågar hvila på hörnkolonner. Alla kupor äro lågspända. Å skeppets södra sida ligger ett vapenhus af huggen kritsten, och å korets norra sida en sakerstia med korshvalf af tegelsten. Denna kyrka är temmeligen anseelig».

Anföras må också följande, antecknat i inventarieboken av Menander:

»En gammal mur af namn Kyrkio lada nedrefs 1749. Sjelfwa ladan synes wara förfallen före 1692, emedan den icke omnämnes i räkenskaper el. syneförrättningar. Den war belägen wid södra kyrkogårds muren. Klockaren Hans Nilsson Lommander har der uppgräft åtskillig sten, hwaraf han utan tillåtelse sålt en del. Golf efter boningsrum, sorgfälligt lagda, hafwa funnits. Man berättar, att en prestkammare warit der. Platsen såsom tillhörig kyrkan kunde mot utbyte användas till uppbyggande af en sockenstuga, emedan den nu till en del lär vara mot v. Pastor Falcks uttryckliga tillsägelse bebyggd af nuwarande Klock. Hans Lommander.

I ett syne document af 1696 d. 19 Julii (förwaradt i Consistorii eccl. Archiv) omnämns ett Söndre och ett Norre Wapenhus (för fruntimren), hwilket senare icke nyttjades. Efter detsamma finnas ännu märken på yttre wäggen samt grunden wid likstäders öppnande. Det har haft samma form som det södra.

Wid syn samma dag på kyrkan föreslogs, att blyet borde nedtagas af Wapenhuset och detsamma i stället täckas med sten, samt att ett fenster borde upphuggas på östra sidan af Sacristian och förses med jerngaller. Troligen har sacristian i äldre tider warit ett grafchor, tillhörigt Allerups Adliga Herresäte. — — —

År 1742—4 borttogs blytaket på kyrkan och det nuwarande spåntaket lades i stället, utan att någon egentlig behållning kan märkas.»

⁴⁴⁾ Processus litis inter Christophorum I et Jacobum Erlandi, Script. Rer. Dan., T. V., s. 587 och 595. Det efterföljande årtalet är felaktigt. Kristoffer var konung 1252—59.

En kyrka i Lomma nämnes tidigast i ett testamente av den 12 mars 1304 (se Sv. Dipl., ser I, II, s. 409 f.). Danske riksmarsken Johan Kalfs änka Cicilia donerade bl. a. två mark till kyrkan i Lomma. (»Item Ecclesie in lumme II marcas»).

⁴⁵⁾ Flädie var i äldre tider annex till Lomma. Även Flädie nämnes första gången i Knut

den heliges gåvobrev av den 21 maj 1085. Namnformen är *Flatoige*. Också Fjellie har varit annex till Lomma.

⁴⁶⁾ Tycho Asmundius el. Tyge Asmundsen var superintendent (biskop) i Lund 1560–77 och därmed kyrkoherde i Lomma. Dog 1586.

⁴⁷⁾ Två av dem finnas bevarade i ett hem i Lomma.

⁴⁸⁾ Försvunnen efter ombyggnaden.

⁴⁹⁾ I C. G. Brunius: Om Renässans- eller Barockstilen i Skåne, Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens handlingar, D. 21, N. F., d. 1, s. 185, blir altartavlan föremål för följande beskrivning:

»Altarprydnaden i Lomma kyrka utgöres av en fyrkantig tavla, som vilar på en undersats och uppbär en himmel i form av kvartcirkel. Undersatsen, vilken är alldeles slät, prydes i mitten med en liten sköld, vari Simson uppläckande lejonets gap föreställes i oljemålning. Över denna sköld läses: Tychicus Asmundius Superintendens Lundn. Till höger och vänster därom stå bibliska språk med gyllene bokstäver. Fyra räfflade Joniska halvkolonner, som vila på halvrunda knoppar, fördela tavlan i tre lika delar, av vilka varje innehåller två oljemålningar. Där finnas således sex särskilda oljemålningar, av vilka de tre nedra ha fyrkantiga, de tre övra rundbetäckta ramar. Å dessa föreställes: Maria i krubban med barnet, nattvarden, Kristus i örtagården, korsfästelsen, uppståndelsen och Kristi uppenbarelse för lärjungarna. Himmelen är med fyra stavar, vilka motsvara kolonnerna, fördelad i tre fält, målade såsom lätta skyar. Vid sidorna om tavlan utbreda sig flygelstycken, som prydas med bladverk. Himmelen har framtill nedhängande tredelade rundbågar, vilkas knoppar utgöras av yviga buketter. Frisen därpå siras med tandsnitt, och däröver höja sig genombrutna snerkelgavlar. Å bänkradernas ståndarstycken är en latinsk inskrift med upphöjda bokstäver anbragt, varav inhämtas, att superintendenten i Lund Asmundius låtit i sitt sjätte ämbetsår 1566 uppsätta desamma.» (Inträdestal den 1 nov. 1853).

Om altartavlan se vidare Uno Otterstedt: Från gotik till renässans, Lund 1929, s. 57 f. och 130 f.

De sex tavlorna med bilder ur Jesu liv äro bevarade och hänga i södra tvärskeppet i den nya kyrkan. De utgöra allt, som återstår av den gamla altartavlan. Enligt en anteckning i inventarieboken av preb.-kom. N. Hilding (Krutzen), som tjänstgjorde i Lomma åren 1897–1901, ha tavlorna restaurerats av en målare Hoff i Lund.

⁵⁰⁾ Sic deus etc.; Så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde son, på det att var och en, som tror på honom, skall icke förgås, utan hava evigt liv, Joh. 3: 16.

⁵¹⁾ Huic omnes etc.; Om honom bära alla profeterna vittnesbörd och betyga, att var och en, som tror på honom, skall få syndernas förlåtelse genom hans namn, Apostl. 10: 43.

⁵²⁾ Qui ex deo etc.; Den som är av Gud, han lyssnar till Guds ord, Joh. 8: 47.

⁵³⁾ Sermo dei etc.; Guds ord är skarpare än ett svärd, Hebr. 4: 12.

⁵⁴⁾ Mathias Janus Medelfarth., biskop i Lund 1620–37.

⁵⁵⁾ De fasta bänkinredningarna i kyrkorna tillkommo efter reformationen. Av inskriptionen framgår, att bänkarna i Lomma uppsattes 1566 i sjätte året av Tycho Asmundius' episkopat. Inredningen fullständigades senare.

⁵⁶⁾ Ljuskronan hänger i den nya kyrkan.

⁵⁷⁾ Funtfatet är försvunnet.

⁵⁸⁾ Likstenen över preb.-kom. Niels Hansøn Krag, som prästvigs till tjänstgöring i Lomma den 7 okt. 1646, är bevarad och har upphängts på norra ytterväggen av tornet.

Nasci etc.; Födas, lida, dö och läggas i graven.

Lector vive etc.; Läsare, lev och må väl men tänk uppå döden, som väntar.

Glöm ej det eviga liv, lär dig att leva för Gud.

⁵⁹⁾ Stenen över From är försvunnen. — »Om honom (From) berättas, at då han kort före sin död sjuknade i Pramhuset, som den tiden låg i nuvarande gästgifvare lyckan, syntes mot lifvets aftagande en mus komma up i dess mund, og oagtadt Froms bemödande at hindra dess utspringande, uthoppa på det frammanför stående bordet. Efter några lopp däruppå ville den återvända, men From, som emedlertid af döden blifvit hårdt angripen, hade så sammanbitit tänderna, at det var henne omöjligt at återinkomma. Hon har därpå hoppat ut genom en söndrig fönsterruta på en strax utanför stående hundebod, hvilken i ögnablicket med et förfärligt brak flugit i luften samt därefter aldrig mer blifvit synlig. Vid Froms begrafning, då liket skulle på prammen föras öfver ån, vardt plötsligen et så förskräckeligt stormväder, at folket nära hade förgåts under öfverfarten, hvilket oväder dock strax stillades, så snart man hunnit öfver på andra sidan. Denne From skall eljest icke svarat i uppförande emot sit namn utan varit en ganska elak man.» (Jonas Frostensson Swanander, a. a., II: 4, § 2).

⁶⁰⁾ De båda klockorna blevo omgjutna år 1896. På den stora står numera: »År 1763 gjuten under Konung Adolf Fredriks regering af Andreas Wetterholtz. Omgjuten år 1896 af firman Joh. A. Beckman & Co. i Stockholm, då biskop doktor Vilh. Flensburg var kyrkoherde i Lomma församling, Anders Jönsson i Lomma och Bengt Henriksson i Vinstorp kyrkovärdar. När klockans ljud — — — himla vägen för.» — Den lilla klockan bär följande inskription: »År 1749 gjuten till Lomma kyrka och 1896 omgjuten af firman Joh. A. Beckman & Co. i Stockholm, då Doktor Biskop Vilh. Flensburg var kyrkoherde, Anders Jönsson i Lomma och Bengt Henriksson i Vinstorp kyrkovärdar. Då man mig — — — ej liknar malm.»

Av den latinska inskriptionen å den mindre klockan framgick, att denna blifvit omgjuten 1749, då Fredrik I var konung, Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika landets kronprinspar, då Gustaf och Carl voro prinsar, då Henrik Benzelius, utnämnd ärkebiskop, var kyrkoherde och Johan Engeström var utnämnd till biskop.

Gloria etc.; Ära vare Gud i höjden.

Henrik Benzelius, biskop i Lund 1740–47, ärkebiskop 1747–58; Johan Engeström, biskop i Lund 1748–77.

⁶¹⁾ Swanander (a. a., III: 15, § XXI) omtalar en tavla, av Falck ej nämnd, vilken föreställde Kristus hängande på korset, och vilken var försedd med följande inskription, vars verser anges som »barbara lingua scriptis»:

Act dock mit hjerte paa frelserens tala
Lad dock ei vantroet betage dig saa
Dessa ord kan jo en synder hugsvala
Jesus är kommen jag lifvet skall faa
Al ofverflödighet utaf hans hand
Gläd dig min bange och sorgfuld and.
Got at du sorger och gråter och beer
Tänk dock at därmed betalning ei skeer
Kun udi Frælserens vunder och sår
Ene betalning den Höyeste får.
Har du hans blod at framvisa för Gud
Så falder saken rätt lykkelig ud.

⁶²⁾ Av vad som finnes upptaget under rubriken skrudar, är det röda sidenklädet med pärlstickning i behåll. Det föreskriver sig från 1773.

Med pastor Schmitt avses Magnus Andreas Schmitt, preb.-kom. i Lomma 1814–22.

⁶³⁾ Om klockorna och ljuskronan se ovan. Ljusstakarna äro bevarade, men funtfatet har försvunnit.

⁶⁴⁾ Av kärlen äro kalken med tillhörande paten samt funtfatet av porslin i behåll; övrigt är borta. — 1 lod = $\frac{1}{32}$ skålpund = 13,3 gram.

Refectus etc.; Iståndsatt på kyrkans bekostnad 1745, då H(enrik) B(enzelius) var biskop och kyrkoherde.

Den nuvarande sockenbudskalken är från 1832.

⁶⁵⁾ En av kollekthåvarna är bevarad.

Swanander omtalar (anfört ställe) en siffertavla med följande inskription: J. Högström V. D. M. in Lomma hanc tabulam utilitati Ecclesiae Lommensis dedit 1731. (J. Högström, Guds ords tjänare i Lomma, skänkte 1731 denna tavla att brukas i Lomma kyrka). — Högström var preb.-kom. 1729–34.

⁶⁶⁾ En del av böckerna ha inlämnats till landsarkivet i Lund; av övriga finnes flertalet i behåll i den nya kyrkan.

⁶⁷⁾ Konsistorieombudet vid inventeringen i kyrkan var troligtvis gästgivaren O. Sjöberg. — Sven Larsson, f. 1764, d. 1833, var från 1812 åbo på $\frac{1}{4}$ mtl Winstorp nr 4. — Pehr Pehrsson, f. 1785, d. 1852, var först åbo på Lomma nr 6, ägde 1826–32 Lomma tegelbruk samt arrenderade 1832–42 Alnarp och 1842–52 Habo.

* * *

Som ovan sagts, revs den här beskrivna kyrkan och ersattes med den nya under åren 1871–73. Invigningen av den nya kyrkan ägde rum tredje böndagen det sistnämnda året och förrättades av biskop Flensburg.

Redan på 1850-talet hade det vid en prostvisitation framhållits, att kyrkan var »på långt när icke tillräckligen ljus och rymlig». Taket ansågs synnerligen bristfälligt. 1863 hade planerna på restaurering eller ombyggnad hunnit taga fast form, och då utarbetades de första ritningarna och kostnadsförslagen. I januari det efterföljande året fattade kyrkostämman beslut om kyrkans utvidgande genom tillbyggnad. Enighet rådde emellertid ej inom församlingen, och Alnarp motsatte sig bestämt det antagna tillbyggnadsförslaget. Besvär anfördes över beslutet. Kyrkostämman frångick också detta och antog i december 1865 ett nytt förslag, utarbetat av Helgo Zetterwall. Också över det nya beslutet anfördes besvär, som dock ogillades av såväl K. B. som Kungl. Maj:t. Detta hindrade emellertid icke, att även Zetterwalls förslag kom att bli förkastat. På kyrkostämma i februari 1870 antogs slutligen — beslutet var nu enhälligt — ett nybyggnadsförslag, som uppgjorts av arkitekt Nielsen i Landskrona. 1871 kunde arbetet sättas i gång. Byggmästare var N. Andersson i Malmö. Som byggnadskommitté fungerade professor Hjalmar Nathorst, Alnarp, inspektör S. Jönsson, Habo, och åbon Per Andersson, Lomma nr 6.

Enligt gjorda beräkningar skulle ombyggnadskostnaderna uppgå till c:a kr. 42.000:—. Detta belopp blev dock rätt betydligt överskridet.

* * *

Lunds Stifts Landebog av år 1569, den utomordentligt viktiga urkunden, då det gäller kyrkans egendom, innehåller beträffande »Lumme Sogn» bl. a. följande:

Decimantes XXXIX (39 personer, som gåvo tionde till prästen).

Bona eccleciæ:

Item haffuir kircken en Eng som kallis kircke-engh huilckenn att fiire aff Sognnemendene höste om aaridtt och giiffuir tiill kircken	viiij mark.
End giiffuis aarligen tiill kircken aff ett gade huss wid kircke muren landgille	j mark
End giiffuis aarligenn tiill kircken aff en feste, som Chresten hollender paa-boër landge	j löde mark.
Eijendomme tiill samme feste er denne.	
Bygiordt ij Nörre wongh	
Nörre tofft vj rygge	j pundt
Dette kand saais mz Rug och daa er dett icke dueligtt siiden tiill byg.	
Eng wid ager endernne ett sticke	j les.
»Spang agre.	
hauffre iordtt fiire rygge	iiij t:r.
»Feles agre	
hauffre iordtt iij rygge	iiij t:r.
Thesse for:ne vij sticke hauffre iordtt erre bedre tiill eng endtt tiill att saais nogett ij.	
»Bygiordt ij Ny Lycke	
Ny Lycke sticke	iiij skpr.
»Vdenge	
Store kircke eng	xvj les
Lille kircke eng	iiij les.
friitt fiskerij ij Aaen tiill denne kirckefeste.	

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

utgivna av

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING:

1 (1923). TEXTIL ALLMOGESLÖJD

av Henriette Coyet

2 (1924). BERÄTTELSE OM BARA HÄRAD 1775

författad av Prosten NICLAS OLOF LÖNQVIST, med efterskrift
och anmärkningar utgiven av *Gunnar Carlquist*

~~3~~ (1925). FOLKDIKTNING FRÅN BARA HÄRAD

insamlad av *Per Andersson* och *Ingemar Ingers*

4 (1926). BURLÖVS ÖRTAGÅRD

av Henriette Coyet

~~5~~ (1927). FORNLÄMNINGAR OCH FYND FRÅN
FÖRHISTORISK TID I BARA HÄRAD

av Bengt Engström

6 (1928). BYALAGEN I BARA HÄRAD

av Bengt Engström

7 (1929). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. I

8 (1930). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. II

av Ingemar Ingers och *Albert Nilsson*

~~9~~ (1932). BESKRIFNING ÖFWER LOMMA SOCKEN
ÅR 1828 OCH LOMMA KYRKA ÅR 1830

författad av J FALCK, utgiven av *Alb. Ahlert* och *Tage
de la Motte*

kunna erhållas till ett pris av Kr. 2: — pr volym hos

A.-B. Skånska Centraltryckeriet,

Grönegatan 14, Lund

då samtidigt medlemskap i föreningen anmäles.